

سازدهای مؤثر بر پذیرش تعاون و کار گروهی در شهرستان بویراحمد: ارائه‌ی الگویی توسعه‌یافته از نظریه‌های عمل منطقی و رفتار برنامه‌ریزی شده

مرتضی نوری و مهدی نوری پور^{*۱}

(تاریخ دریافت: ۱۳۹۲/۸/۱۷؛ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۳/۲/۶)

چکیده

تعاونی‌ها به‌عنوان بستر ساز مشارکت در عرصه‌های مختلف اقتصادی-اجتماعی، از عالی‌ترین مظاهر تجلی مردم‌سالاری محسوب می‌شوند، اما در بسیاری از مناطق کشور، اقبال عمومی چندانی به فعالیت‌های تعاونی وجود ندارد. بنابراین، سوالی که در اینجا مطرح می‌شود این است که دلیل این امر چیست؟ به عبارت دیگر، چرا استقبال از فعالیت‌های تعاونی و گروهی چندان قابل ملاحظه نمی‌باشد؟ بررسی سازدهای مؤثر بر پذیرش نظام تعاون، به برنامه‌ریزان جهت شناسایی تسهیل‌کننده‌ها و بازدارنده‌های شکل‌گیری و توسعه‌ی فعالیت‌های گروهی از جمله تعاونی‌ها کمک خواهد نمود. از این‌رو، مطالعه‌ی پیمایشی حاضر به تبیین الگویی علی بین سازدهای مؤثر بر رفتار پذیرش تعاون پرداخته است. داده‌ها با استفاده از پرسشنامه‌ای ساختارمند از ۴۸۶ نفر از ساکنان شهرستان بویراحمد بدست آمد که به روش تصادفی طبقه‌بندی شده انتخاب شده بودند. پس از تأیید روایی و پایایی ابزار پژوهش، تحلیل سازدهای تأثیرگذار بر رفتار مورد نظر و نیز میزان تأثیر سازدها بر یکدیگر (بررسی الگوی علی) به روش تحلیل مسیر صورت گرفت. یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که رابطه‌ی علی مثبت و معنی‌داری بین سازدهای نگرش نسبت به تعاون، هنجارهای ذهنی، کنترل رفتاری محسوس و سودمندی با قصد پذیرش تعاون وجود دارد. افزون بر این، برای اطمینان از درستی مدل‌ها، آزمون‌های برازندگی با استفاده از نرم‌افزار AMOS انجام گرفت. یافته‌ها نشان داد که سنجه‌های الگوی پیشنهادی به خوبی با داده‌های گردآوری شده برازش داشته و این الگو با واقعیت جامعه انطباق دارد.

واژه‌های کلیدی: تعاون، نگرش، هنجار ذهنی، کنترل رفتاری محسوس، خودکارآمدی، سودمندی، بویراحمد.

۱ - به ترتیب دانشجوی سابق کارشناسی ارشد و استادیار گروه مدیریت توسعه روستایی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه یاسوج، یاسوج، ایران.

* - مسئول مکاتبات، پست الکترونیکی: mnooripoor@yu.ac.ir

مقدمه

محدود، چندان رضایت بخش نبوده و اغلب تعاونی‌های رسمی با شکست مواجه شده‌اند (انصاری، ۱۳۷۵) و بخش تعاون نتوانسته است به نحوی شایسته نقش اساسی در توسعه‌ی کشور ایفا نماید (کلباسی اصفهانی، ۱۳۷۶). همچنین، زمینه‌ی تعاون و همیاری به صورت یک عنصر فعال در فرهنگ جامعه‌ی امروز ما نهادینه نشده و جامعه نتوانسته است عنصر تعاون متکامل و یا تعاون متناسب با شرایط روز را در فرهنگ خود ایجاد و یا احیاء و پایدار نگه دارد (شهبازی، ۱۳۷۵). این وضعیت در مناطق محروم و کمتر توسعه‌یافته‌ی کشور بغرنج‌تر نیز می‌گردد. برخی مطالعات میدانی (ازکیا، ۱۳۷۶) به این نکته اشاره دارند که در مناطق روستایی یا عشایری کشور نیز فعالیت‌های گروهی و تعاونی با استقبال چندان موافجه نیستند. این مسأله، زمانی اهمیت بیشتری پیدا می‌کند و ضرورت توجه به آن بیشتر می‌شود که با توجه به ماهیت فرهنگ سنتی و شرایط زندگی، انتظار می‌رود در چنین مناطقی روحیه‌ی اعتماد، همکاری و تعاون بیشتر باشد که چنین نیست. استان کهگیلویه و بویراحمد به عنوان یکی از استان‌های محروم و عشایر نشین کشور از این قاعده مستثنی نیست و حتی مطالعات انجام شده کمتر بودن روحیه‌ی تعاون و کار گروهی در بین مردم این استان نسبت به استان‌های همجوار مانند فارس را نشان داده است (ازکیا، ۱۳۷۶). آمار رسمی موجود در زمینه‌ی فعالیت‌های تعاونی در استان، به‌ویژه در مورد تعاونی‌های رسمی نیز نکات فوق را تأیید می‌کنند. برای مثال، براساس آمار ارائه شده از طرف اداره کل تعاون استان، در پایان سال ۱۳۸۳ یعنی برنامه‌ی سوم توسعه، از ۲۰۳۹ تعاونی تشکیل شده در گرایش‌های مختلف، تنها ۱۲۵۶ تعاونی فعال وجود داشته است که غالباً به‌ترتیب در گرایش‌های کشاورزی، خدمات، صنعت و مسکن بوده‌اند. در پایان برنامه‌ی چهارم توسعه، از ۲۵۸۵ تعاونی تشکیل شده، تنها ۱۵۸۸ مورد فعال بوده است. بنابراین، بخش عمده‌ی تعاونی‌های تشکیل شده نتوانسته‌اند ادامه‌ی فعالیت دهند و در وضعیت غیرفعال قرار گرفته‌اند (اداره کل تعاون استان کهگیلویه و بویراحمد، ۱۳۹۰). در همین زمینه، کریمی و نوری‌پور (۱۳۹۰) نیز به ناموفق بودن تعاونی‌ها در این استان اشاره

همکاری و همیاری افراد بشر با یکدیگر، پیشینه‌ای از بدو آفرینش انسان داشته و چنین اندیشه‌ای با رویارویی انسان‌ها با مسائل و مشکلات طبیعی تقویت و توسعه یافته و نهادینه شده است (شکیبامقدم، ۱۳۸۵). به عبارت دیگر، گرایش انسان به همکاری و تعاون به سبب رفع نیازهای اساسی و تأمین زندگی سالم اجتماعی می‌باشد (کوهی، ۱۳۸۸). امروزه تعاون، همیاری، تقویت روح تفکر و مشارکت جمعی از ابزارهای مناسب در برقراری عدالت و توسعه‌ی همه جانبه محسوب می‌شوند و بخش تعاون با رویکرد اقتصاد اجتماعی، تنها بخش اقتصادی است که با تأکید بر ارزش انسانی و تشریک مساعی، رو به سوی اقتصاد مردمی دارد (فیض‌آبادی و همکاران، ۱۳۸۸). به بیانی دیگر، این بخش به عنوان یکی از سه بخش اصلی اقتصاد کشور، نقش مهمی در همگرایی کارکردی بخش‌های خصوصی و دولتی و در نتیجه، ظرفیت‌سازی برای توسعه‌ی پایدار ملی در ابعاد مختلف و یکپارچه‌ی اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، زیرساختی، نهادی، مدنی و غیره ایفا می‌کند (شریف‌زاده و همکاران، ۱۳۸۷). در ایران نظر به اینکه توجه به معیشت مردم از اساسی‌ترین برنامه‌های بخش اجرایی کشور محسوب می‌شود و تلاش شده است در برنامه‌ی توسعه و سند چشم‌انداز، فرصت‌های برابر، امکانات برابر و اطلاعات برابر کار و سرمایه‌گذاری به گونه‌ای عادلانه در اختیار مردم قرار گیرد، لذا سهم بخش تعاون به‌عنوان یکی از مردمی‌ترین بخش‌های اقتصاد، بیشتر و مسئولیتش سنگین‌تر شده است (صفری و همکاران، ۱۳۸۸). به گونه‌ای که مسئولیت اشتغال کشور در برنامه‌ی پنجم توسعه به این بخش واگذار شده و در نظر است که سهم بخش تعاون در اقتصاد ملی از حدود ۵ درصد کنونی به ۲۵ درصد در پایان برنامه‌ی پنجم در سال ۱۳۹۴ برسد (وزارت تعاون، ۱۳۸۵). با توجه به موارد فوق، به نظر می‌رسد که تشکیل تعاونی در کشورهای در حال توسعه از جمله کشور ما، ضرورتی اجتناب ناپذیر باشد. اما تجربه‌ی چند دهه برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری در این زمینه، خلاف این امر را ثابت می‌کند. واقعیت این است که تجربه‌ی تشکیل تعاونی‌ها در کشور ما به جز چند مورد

مسیر طراحی و اجرا گردیده است. افزون بر این، تعیین رابطه‌ی علی بین متغیرهای نگرش، هنجار ذهنی، کنترل رفتاری محسوس، خودکارآمدی، سودمندی تعاون و دانش نمونه‌های مورد پژوهش از تعاون با قصد رفتاری و رفتار آنان به‌عنوان اهداف اختصاصی برای این مطالعه در نظر گرفته شدند. مطالعات مختلفی در مورد سازه‌های تاثیرگذار بر رفتار و چگونگی تاثیر آنها انجام شده است. برخی از این مطالعات، مبانی نظری و مفهوم‌سازی هستند، اما برخی دیگر شامل مطالعات میدانی می‌باشند. در این بخش موارد مربوطه به تفکیک ارائه می‌گردد.

۱- مطالعات نظری و مفهوم‌سازی

- ارتباط نگرش و رفتار

درک تعیین‌کننده‌های بنیادین رفتار، به عنوان یک هدف عمده و اصولی بسیاری از نظریه‌های علوم اجتماعی مطرح می‌باشد (Chen, 2007). برای این که یک فرد رفتار یا عمل خاصی را انجام دهد، باید باورهایی درباره‌ی آن موضوع داشته باشد. این باورها، بر نگرش فرد نسبت به آن موضوع تأثیرگذار است و نهایتاً به قصد و تمایلات فرد جهت انجام کار و سپس رفتار منتهی می‌شود (Fishbein & Ajzen, 1975). اگر فرد باور داشته باشد که مشارکت در یک کار گروهی باعث بهبود وضعیت اجتماعی - اقتصادی وی می‌شود، این باور می‌تواند در ایجاد نگرش مثبت در وی نسبت به مشارکت در یک کار گروهی مؤثر باشد و برعکس.

استفاده از چندین نظریه برای درک و پیش‌بینی رفتار به دلیل شباهت‌ها و روابط مفاهیم روانشناختی و متغیرهای شرح داده شده در هر یک، مفید بوده و از جنبه‌ی کاربردی نیز تلفیقی از جنبه‌های بیولوژیکی، روانشناختی، اجتماعی، محیطی و اقتصادی حاصل از نظریه‌های مختلف، به احتمال قوی می‌تواند راهبردهای مؤثرتری را فراهم نماید (Orleans, 2000). نظریه‌پردازان و پژوهشگران روانشناسی اجتماعی، پژوهش‌های متعددی برای کشف الگوهایی که به‌طور دقیق، سازگاری و هماهنگی بین نگرش و رفتار را توضیح دهد، انجام داده‌اند. در حوزه‌ی روانشناسی اجتماعی، چندین نظریه برای توضیح وجود یا

داشته‌اند. به هر حال، آنچه که در کشور ما، به‌ویژه در استان کهگیلویه و بویراحمد مشهود است، آن است که فعالیت‌های تعاونی‌ها با موفقیت‌چندانی روبرو نبوده و متأسفانه دیدگاه مردم چندان موافق این کار یعنی روی‌آوری به تعاون و کارگروهی نمی‌باشد. البته این عقیده را می‌توان متناسب با نظریه‌ی خیر محدود (Good Limited) دانست. بر اساس این عقیده، ظرفیت خیر و خوبی، میزان مشخص و محدودی می‌باشد که اگر یک فرد، بخشی از آن را استفاده کند، سهمیه‌ی افراد دیگر کمتر خواهد شد (ازکیا، ۱۳۶۹). همچنین در نظریه‌ی خرده فرهنگ دهقانی راجرز (Rogers' Sub-Culture of Peasantry)، ویژگی‌های مختلفی برای این خرده فرهنگ بیان کرده است که یکی از آنها، نداشتن بینش زمانی وسیع و توجه به منافع آنی به جای منافع آتی، می‌باشد (Melkote, 1998). جمع‌بندی بررسی‌های فوق، دو نکته‌ی بسیار مهم را نشان می‌دهد: اول اینکه روی آوردن به تعاون، ضرورتی اجتناب‌ناپذیر در فرآیند توسعه‌ی ملی، به‌ویژه مناطق محروم و کمتر توسعه‌یافته می‌باشد و دوم اینکه با وجود این اهمیت و کارکرد، در بین مردم تمایل چندانی به عضویت در تعاونی و انجام فعالیت‌ها به صورت گروهی وجود ندارد. بنابراین، مهم‌ترین سؤال که در اینجا مطرح می‌شود، این است که چرا با وجود اهمیت و کارکردهای مثبت و غیر قابل اجتناب تعاون و کار گروهی، در بین مردم به‌ویژه در مناطق کمتر توسعه‌یافته نظیر استان کهگیلویه و بویراحمد، تمایل و رغبت چندانی برای انجام فعالیت‌ها به صورت تعاونی و گروهی وجود ندارد. از این‌رو، شناخت و بررسی سازه‌های مؤثر بر پذیرش تعاون حائز اهمیت بوده و ضرورت انجام این بررسی، حس می‌گردد. به‌طور کلی، اگر پذیرش تعاون و کار گروهی به عنوان یک عمل یا رفتار قلمداد گردد، در ساختار شناختی هر فرد، قبل از هر رفتار یا عمل، نگرش و سپس تمایل به رفتار قرار می‌گیرد که باعث سوق دادن وی به یک عمل خاص (مثلاً عضویت یا عدم عضویت در تعاونی) می‌گردد (شاهولی و نوری‌پور، ۱۳۸۶). بنابراین، مطالعه‌ی حاضر با هدف کلی تبیین سازه‌های مؤثر بر رفتار پذیرش تعاون توسط مردم شهرستان بویراحمد با استفاده از فن تحلیل

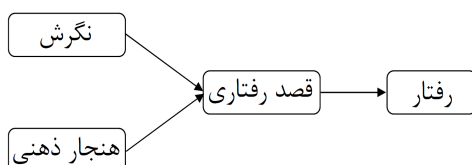
سنجیده می‌شود (Ajzen & Madden, 1986). در نظریه‌ی عمل منطقی، هنجار ذهنی فرد، حاصل ضرب باورهای هنجاری (Normative beliefs) یا انتظارات درک شده از طرف افراد یا گروه‌های مرجع خاص در انگیزه برای اطاعت (Motivation to comply) یا انگیزش فردی برای انجام رفتار هدف با وجود این انتظارات می‌باشد. همچنین طبق این نظریه، نگرش فرد نسبت به رفتار، حاصل ضرب باورهای رفتاری (Behavioral beliefs) یا احتمال ذهنی فرد در مورد اینکه انجام رفتار هدف، پیامد و نتیجه‌ی خاصی را به دنبال خواهد داشت در ارزیابی آن پیامدها (پاسخ ارزیابانه‌ی صریح نسبت به نتیجه) می‌باشد (Fishbein & Ajzen, 1975). بر اساس این نظریه، زمانی که افراد دارای نگرش مثبتی نسبت به تعاون باشند، قصد و تمایل آنان برای پذیرش آن قوی‌تر بوده و لذا احتمال بیشتری دارد که آن را بکار گیرند. به طور خلاصه می‌توان عنوان کرد که بر طبق نظریه‌ی عمل منطقی، آنچه بین نگرش و رفتار دیده می‌شود، نیت عمل کردن (قصد رفتاری) است. هدف نظریه‌ی عمل منطقی، پیش‌بینی رفتار تحت کنترل ارادی بوده است (Fishbein & Ajzen, 1975). به بیانی دیگر، در نظریه‌ی عمل منطقی ادعا می‌شود که رفتار، منحصراً تحت کنترل قصد رفتاری می‌باشد، در نتیجه، این نظریه به رفتارهای ارادی (رفتارهایی که برای انجام شدن، تنها نیازمند اراده و قصد فرد می‌باشند) محدود می‌شود. در صورتی که رفتار، به مهارت‌ها، منابع و فرصتهایی که به سهولت و رایگان دست‌یافتنی نیستند نیز نیاز دارد، که این مورد در حوزه‌ی قابلیت‌های کاربردی نظریه‌ی عمل منطقی مورد ملاحظه قرار نگرفته است یا احتمالاً به صورت ناقص توسط این نظریه، پیش‌بینی خواهد شد (Conner & Armitage, 1998).

عدم وجود رابطه‌ی بین نگرش و رفتار ارائه شده است که برخی از مهم‌ترین آن‌ها در ادامه معرفی می‌شوند.

نظریه‌ی عمل منطقی (Theory of Reasoned Action)

این نظریه، اثرات مؤلفه‌های شناختی از قبیل نگرش، هنجار ذهنی و قصد را بر سازه‌ی رفتار مورد بررسی قرار می‌دهد. بر طبق این نظریه، یک کنش یا رفتار در پی یک زنجیره عوامل روی می‌دهد. حلقه‌ی ماقبل بروز رفتار، قصد و نیت انجام یک رفتار است (Fishbein & Ajzen, 1975). اغلب کارهایی که افراد انجام می‌دهند، تحت کنترل ارادی آن‌هاست، چراکه آن‌ها کاری را انجام می‌دهند که خود تمایل به انجام دادن آن دارند. نظریه‌ی عمل منطقی طراحی شده است که رفتارهایی از این نوع را پیش‌گویی کند (Ajzen, 2002). در این نظریه، مرجع بی‌واسطه‌ی هر رفتار، نیت آن رفتار می‌باشد. این انتظار وجود دارد که افراد آنچه را که نیت می‌کنند، انجام دهند و طبق نیت خود رفتار نمایند. هرچه یک نیت قوی‌تر باشد، احتمال انجام آن رفتار بیشتر است (Beedell & Rehman, 2000). طبق نگاره‌ی ۱، در نظریه‌ی عمل منطقی، دو عامل مستقل و محرک در ورای قصد رفتاری وجود دارد:

الف) نگرش نسبت به رفتار: درجه‌ای که یک شخص، ارزیابی مطلوب یا نامطلوب نسبت به رفتاری خاص دارد؛
ب) هنجار ذهنی (Subjective norm): این عامل به فشار محسوس اجتماعی جهت انجام یا عدم انجام یک رفتار و به عبارت دیگر به ارزیابی شخص در مورد تصورات افراد یا گروه‌های مهم برای وی در تعیین بایدها یا نبایدهای انجام یک رفتار، اشاره دارد. این عامل بوسیله‌ی اینکه شخص تا چه اندازه تمایل به پذیرش دیدگاه افراد مهم داشته باشد،

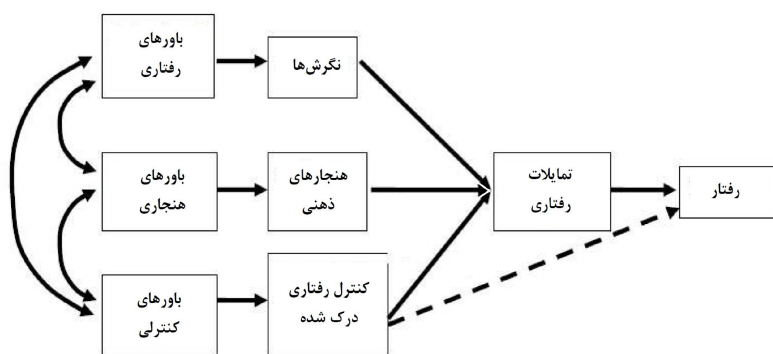
نگاره‌ی ۱- نظریه‌ی عمل منطقی (Fishbein & Ajzen, 1975)

هرچه افراد بیشتر فکر کنند که منابع و فرصتهایی را دارا هستند و موانع و محدودیت‌های کمتری را انتظار داشته باشند، کنترل محسوس بیشتری بر رفتار خود خواهند داشت. لذا، برای داشتن پیش‌بینی درستی از رفتاری که فرد کنترل محدودی نسبت به آن دارد، تنها ارزیابی نیت فرد کفایت نمی‌کند بلکه، بایستی میزان کنترل فرد بر آن رفتار را نیز برآورد نمود. آیزن (Ajzen, 1991) اعتقاد دارد که نظریه‌ی رفتار برنامه‌ریزی شده، برای افزوده شدن هر عاملی که بتواند پیش‌بینی کننده‌ی رابطه‌ی قصد و رفتار باشد، انعطاف‌پذیر است. این بدین معناست که نظریه‌ی رفتار برنامه‌ریزی شده، هنوز نیز قابل توسعه می‌باشد. بر این اساس در پژوهش‌های مختلف، متغیرهایی به این نظریه افزوده شده است، از جمله: هنجارهای اخلاقی (Meinhold & Kaiser, 2006)؛ دانش و تجربه‌ی قبلی (Malkus, 2005; Dakurah et al., 2005)؛ خودکارآمدی (Tavousi et al., 2009; Armitage & Conner, 1999). به هر حال به نظر می‌رسد که سه متغیر نگرش، هنجار ذهنی و کنترل رفتاری محسوس به تنهایی، پیش‌بینی کننده‌ی رفتار فرد نمی‌باشند. بنابراین در این پژوهش از متغیرهای دیگری همچون خودکارآمدی و درک از سودمندی نیز استفاده گردیده که در ادامه به شرح این دو سازه در قالب نظریه‌های خودکارآمدی و الگوی پذیرش فناوری پرداخته شده است.

- نظریه‌ی رفتار برنامه‌ریزی شده (Theory of

(Planned Behavior)

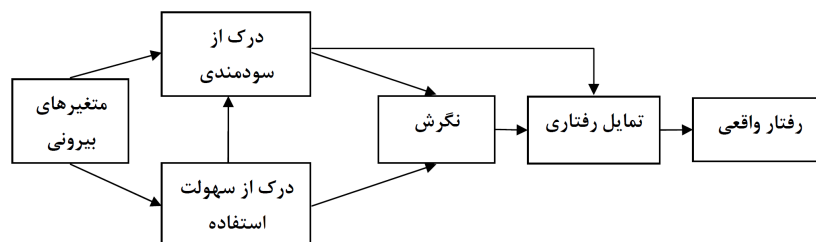
مسأله‌ی پیش‌بینی رفتارهای بدون کنترل ارادی، با ارائه‌ی نظریه‌ی رفتار برنامه‌ریزی شده (نگاره‌ی ۲) برطرف گردید. در این نظریه، کنترل رفتاری محسوس یا درک شده (Perceived Behavioral Control) به عنوان سنجشی برای اعتماد و اطمینان فرد به توانایی‌اش برای انجام یک رفتار خاص بکار رفته است. آیزن (Ajzen, 1991) نظریه‌ی عمل منطقی را با افزودن عامل کنترل رفتاری محسوس، بهبود بخشید. این عامل که هم بر قصد و هم بر رفتار تأثیر دارد، پیش‌بینی رفتارهایی که تحت کنترل ارادی نیستند، را مقدور می‌سازد. به عبارت دیگر، در رفتارهایی که تحت کنترل فرد می‌باشد، متغیر کنترل رفتاری محسوس، هیچ نقشی در پیش‌بینی رفتار ندارد. متغیر کنترل رفتاری محسوس، بوسیله‌ی باورهای کنترلی (Control beliefs) مربوط به وجود یا عدم وجود تسهیل‌کننده‌ها و بازدارنده‌های انجام یک رفتار، تعیین و بوسیله‌ی قدرت درک شده‌ی هر عامل، جهت تسهیل‌گری یا بازدارندگی از یک رفتار، وزن‌دهی می‌شود (Ajzen, 1991). بطور کلی افراد تمایل دارند تا رفتارهایی را انجام دهند که به قابل دسترس بودن آن باور دارند. عامل کنترل، در برگیرنده‌ی عوامل درونی (از قبیل مهارت‌ها، توانایی‌ها، اعتماد به نفس، تجربه و دانش مناسب) و بیرونی (از قبیل زمان، فرصت، منابع و امکانات، موانع یا محدودیت‌ها و وابستگی رفتار به همکاری دیگر افراد) می‌باشد (Ajzen &

نگاره‌ی ۲- نظریه‌ی رفتار برنامه‌ریزی شده (Ajzen, 1991)

- الگوی پذیرش فناوری (Technology Acceptance Model)

الگوی پذیرش فناوری که منطبق بر نظریه عمل منطقی می‌باشد، رابطه‌ی علی بین باورهای درونی کاربران (سودمندی و آسانی استفاده)، نگرش، تمایلات و رفتار استفاده از فناوری را بیان می‌کند. مطابق بر این الگو، پذیرش استفاده از فناوری، بواسطه‌ی باورهایی در مورد دو عامل می‌باشد: درک از سودمندی فناوری و درک از آسانی استفاده از آن فناوری (Davis, 1989). نگاره‌ی ۳، ساختار این الگو را نشان می‌دهد. این الگوی فرض می‌کند که پذیرش فناوری توسط یک فرد، بوسیله‌ی قصد یا تمایلات ارادی وی نسبت به استفاده از آن فناوری تعیین می‌شود. تمایل هر فرد، بوسیله‌ی نگرش وی نسبت به استفاده از آن فناوری و درک سودمندی آن، مشخص می‌گردد. نگرش‌ها، به باورهای فرد در مورد استفاده از فناوری برمی‌گردد. اولین باور، درک از سودمندی می‌باشد؛ یعنی احتمال ذهنی فرد مبنی بر اینکه استفاده از یک سیستم کاربردی مشخص، عملکرد شغلی را افزایش خواهد داد. دومین باور، درک از آسانی استفاده می‌باشد که به درجه‌ی آسانی و آزادی سیستم هدف برای استفاده‌ی کاربر، اشاره دارد. به عبارت دیگر، الگوی پذیرش فناوری بیان می‌کند که سازه‌ی درک سودمندی به‌طور مستقیم و سازه‌ی درک آسانی استفاده، به‌طور غیرمستقیم (از طریق سودمندی درک شده)، قصد رفتاری کاربران را تحت تأثیر قرار می‌دهند (Davis, 1989). این الگو، علاوه بر جنبه‌ی پیش‌بینی، رویکردی توصیفی هم دارد.

نگاره‌ی ۳- الگوی پذیرش فناوری (Davis, 1989)

- نظریه‌ی خودکارآمدی (Self-efficacy theory)

نظریه‌ی خودکارآمدی، توسعه‌یافته‌ی نظریه‌ی شناخت اجتماعی (Social cognitive theory) بندورا (Bandura) می‌باشد که در مورد چگونگی پیش‌بینی و شرح رفتار کاربرد دارد (Biddle & Nigg, 2000). یکی از سازه‌های مهم نظریه‌ی خودکارآمدی، مفهوم خودکارآمدی است که بندورا آن را قضاوت فرد در مورد توانایی‌هایش در مورد انجام یک عمل مشخص می‌داند و بر این اساس مطرح می‌شود که یک فرد وقتی اعتقاد داشته باشد که توانایی انجام یک عمل به صورت مؤثر را دارد، احتمال بیشتری وجود دارد که به آن عمل، اقدام نماید (Shannon et al., 1997). نظریه‌ی خودکارآمدی، به نقش اعتماد به نفس در انجام رفتارهای خواسته شده، اهمیت می‌دهد. فردی با خودکارآمدی پایین، کمتر احتمال دارد که سعی در انجام رفتاری جدید یا تغییر رفتاری که برایش عادت شده، نماید. افرادی که خودکارآمدی بالایی دارند، برای رسیدن به هدف‌های متعالی با احساسی که در جهت موفق شدن و دستیابی به اهدافشان دارند، بیشتر خود را درگیر فعالیت‌های مؤثر در جهت رسیدن به موفقیت می‌نمایند و مسیرشان را برای رسیدن به هدف انتخاب می‌کنند (Bandura, 1977). برای پذیرش نظام اقتصادی-اجتماعی توسط یک فرد، علاوه بر عواملی همچون نگرش‌ها، هنجارهای ذهنی، کنترل رفتاری محسوس و خودکارآمدی، ادراک فرد از سودمند بودن آن نظام نیز مطرح می‌شود.

بنابراین، مدیران می‌توانند تشخیص دهند چرا یک سیستم (نظام) خاص ممکن است مورد پذیرش واقع نشود و براساس شناخت حاصل شده، گام‌های اصلاحی مناسب را دنبال کنند (یعقوبی و شاکری، ۱۳۸۷).

۲- مطالعات میدانی در زمینه‌ی نگرش و رفتار

طالب و همکاران (Taleb *et al.*, 2011)، با استفاده از نظریه‌ی عمل منطقی، به بررسی نگرش ۲۰۰ نفر از روستاییان عضو شرکت تعاونی روستایی کوشک هزار واقع در بیضای فارس نسبت به مشارکت در تعاونی و عوامل تأثیرگذار بر آن پرداخته‌اند. نتایج مطالعه‌ی ایشان نشان داد که متغیرهای رضایتمندی از تعاونی، نگرش نسبت به فعالیت‌های گروهی، درآمد و اعتماد فردی و عمومی، اثر مستقیم و مثبتی بر نگرش روستاییان نسبت به مشارکت در تعاونی‌های روستایی دارد. همچنین، در این پژوهش، ارتباط معنی‌داری بین سن، میزان تحصیلات و اعتماد به نهادهای اجتماعی با شاخص‌هایی از قبیل تعهد و مسئولیت‌پذیری، درستکاری، امانتداری و صداقت، عدالت و برابری با مشارکت‌کنندگان در تعاونی گزارش شده است. داکورا و همکاران (Dakurah *et al.*, 2005) در تحقیق خود، نگرش و رضایتمندی ساکنان استان آلبرتا، کانادا را نسبت به تعاونی‌هایشان، با بکارگیری نظریه‌ی رفتار برنامه‌ریزی شده، مورد ارزیابی قرار داده‌اند. ایشان بیان داشته‌اند که در منطقه‌ی مورد پژوهش، رضایت از تعاونی‌ها، وجود دارد و به‌طور کلی عملکرد تعاونی‌های موجود، خوب ارزیابی شده است. ایشان همچنین عنوان داشته‌اند که دانش و تجربه‌ی قبلی نسبت به تعاونی‌ها، تأثیر مهمی بر شکل‌دهی نگرش اعضا نسبت به تعاونی‌ها داشته است. شاه‌ولی و نوری‌پور (۱۳۸۶) به بررسی سازه‌های مؤثر بر نگرش دانشجویان کشاورزی پرداخته و عنوان کرده‌اند که تجربه، مشاهدات، شناخت (آگاهی و دانش) و ارزش‌های دانشجویان در مورد یک موضوع نظیر کشاورزی، نگرش آن‌ها را نسبت به کشاورزی تحت تأثیر قرار می‌دهند و به دنبال آن، اعتقادات، رغبت و تصمیمات آن‌ها را برای انتخاب این رشته تحت تأثیر قرار خواهند داد. نتایج پژوهش طاهرخانی و قرنی‌آرانی (۱۳۸۳) در

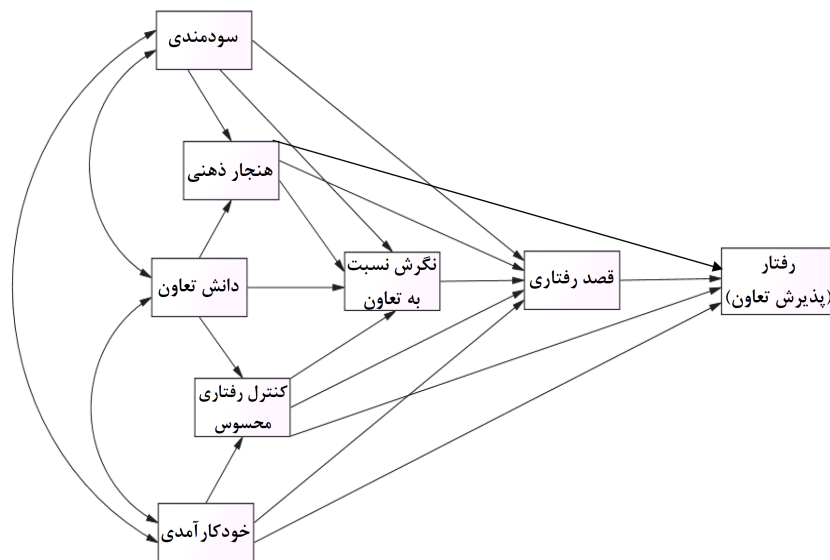
خصوص عوامل مؤثر بر گرایش روستاییان به تشکیل تعاونی‌های روستایی و نحوه‌ی تأثیرگذاری آن‌ها، نشان داد که رابطه‌ی متغیرهای وضعیت سکونت (بومی یا غیر بومی بودن)، تأثیر عملکرد دولت بر تشکیل تعاونی‌های روستایی و یا عضویت افراد، وجود روحیه‌ی مشارکت و کار گروهی، وضعیت اشتغال (بیکار یا شاغل بودن)، نوع شغل و عدم ریسک‌پذیری، با گرایش روستاییان به تشکیل تعاونی‌های روستایی از لحاظ آماری معنی‌دار می‌باشد. ایشان در خصوص تأثیر ریسک‌پذیری بر تشکیل تعاونی‌های روستایی، عنوان داشته‌اند که ترس از شکست تعاونی‌های روستایی و عدم ریسک‌پذیری روستاییان در این زمینه به دلیل نداشتن یا کمبود سرمایه در این امر بسیار مؤثر بوده است و عامل ریسک تنها شامل عوامل اقتصادی نیست و نتایج اجتماعی و احیاناً خطرناکی که ممکن است در نتیجه‌ی عضویت در تعاونی‌ها، پایگاه فرد را تهدید کند باید مدنظر قرار گیرد. دانش، اطلاعات و مهارت‌های شایسته در مورد موضوعات، از جمله عوامل فردی هستند که رابطه‌ی بین نگرش و رفتار را تحت تأثیر قرار می‌دهند. نتیجه‌ی پژوهش دیویدسون و همکاران (Davidson *et al.*, 1985) نشان می‌دهد که با اینکه داشتن اطلاعات و دانش درباره‌ی یک رفتار یا یک موضوع، بر رابطه‌ی نگرش و رفتار تأثیرگذار است، این رابطه در رفتارهایی که تحت کنترل فرد می‌باشند و نیز رفتارهایی برای وی مهم‌تر می‌باشند، بزرگتر و شدت بیشتری دارد. علوی‌تبار (۱۳۷۹)، با بررسی عوامل تأثیرگذار بر مشارکت شهروندان در امور شهر، بیان داشته است که اطلاعات و آگاهی فرد، ریسک‌پذیری، سوابق فرد در زمینه‌ی مشارکت، ویژگی‌های فردی، نظام قانونی و نهادی جامعه، سازه‌ی مؤثر بر قصد به مشارکت می‌باشند. اوزر و ییلماز (Ozer & Yilmaz, 2011)، با مقایسه‌ی کاربرد نظریه‌های عمل منطقی و رفتار برنامه‌ریزی شده در استفاده از فناوری اطلاعات توسط حسابداران، به این نتیجه رسیده‌اند که در صورت داشتن نگرش مثبت و هنجارهای ذهنی نسبت به استفاده از فناوری اطلاعات، قصد فرد نیز برای استفاده از آن فناوری، مثبت بوده و درجه‌ی قصد نیز متناسب با درجه‌ی کنترل رفتاری محسوس خواهد بود. همانگونه که ملاحظه

که سهم طبقات مورد نظر یعنی روستا و شهر در آن لحاظ شود. اعضای نمونه در هر طبقه (روستایی- شهری)، به شیوه‌ی چند مرحله‌ای و با رعایت قواعد نمونه‌گیری خوشه‌ای یعنی با توجه به تقسیم‌بندی‌های شهر، بخش، دهستان و روستا انتخاب شد. بنابراین، نمونه‌گیری از نوع تصادفی طبقه‌ای (Stratified random sampling) است که در درون هر طبقه، به شیوه‌ی خوشه‌ای چند مرحله‌ای اقدام گردیده است. ابزار اصلی گردآوری داده‌ها، پرسشنامه‌ای محقق ساخته بوده است که روایی آن به تأیید اساتید گروه مدیریت توسعه‌ی روستایی دانشگاه یاسوج و کارشناسان قرار گرفت. به‌منظور آزمون پایایی ابزار پژوهش، مطالعه‌ی پیش‌سازمان یا راهنما خارج از نمونه‌ی مورد مطالعه انجام گرفت. پس از انجام مطالعه‌ی راهنما، پایایی سؤالات پرسشنامه با استفاده از آزمون آلفای کرونباخ برآورد شد و بر اساس نتایج آن، پرسشنامه مورد اصلاح و بازنگری قرار گرفت. ضریب آلفای کرونباخ برای سازه‌های مورد مطالعه از $0/578$ تا $0/961$ برآورد شده است (جدول ۱).

می‌شود، در مطالعات میدانی مختلف، اشکال گوناگونی از الگوهای معرفی شده در صفحات قبل مورد استفاده قرار گرفته‌اند. در مطالعه‌ی حاضر، سعی شد با تلفیق تمامی الگوهای معرفی شده، الگوی نظری جامعی برای مطالعه‌ی سازه‌های مؤثر بر پذیرش تعاون و کار گروهی تدوین گردد. بر این اساس، با جمع‌بندی مطالب نظری و میدانی فوق، الگوی نظری زیر برای انجام این مطالعه طراحی گردید (نگاره‌ی ۴).

روش پژوهش

پژوهش کاربردی حاضر، با توجه به نحوه‌ی گردآوری داده‌ها، از نوع پژوهش‌های توصیفی پیمایشی است که امکان دستیابی به نتایج تعمیم‌پذیر به کل جامعه‌ی آماری را از طریق مطالعه‌ی نمونه‌ی معرفی‌شده فراهم می‌آورد. کلیه‌ی افراد ساکن در شهرستان بویراحمد به عنوان جامعه‌ی آماری این پژوهش در نظر گرفته شده است. بنابر آمار بدست آمده از مرکز آمار ایران (۱۳۸۵)، جمعیت این شهرستان حدود ۲۱۲ هزار نفر (حدود ۱۰۰ هزار شهری و ۱۱۲ هزار روستایی) می‌باشد که با استفاده از جدول نمونه‌گیری پاتن (Patten, 2000)، نمونه‌ی آماری برابر ۴۰۰ نفر انتخاب شد. نمونه‌گیری به نحوی اتخاذ گردید

نگاره‌ی ۴- الگوی پیشنهادی پژوهش در زمینه سازه‌های مؤثر بر رفتار پذیرش تعاون

جدول ۱- نتایج حاصل از آزمون آلفای کرونباخ به منظور بررسی پایایی پرسشنامه

سازه‌ها	تعداد گویه	ضریب آلفای کرونباخ (α)
رفتار	۲	۰/۶۷۵
قصد رفتاری	۲	۰/۶۸۳
باورهای رفتاری	۲۱	۰/۹۴۴
ارزشیابی نتایج	۲۱	۰/۹۳۶
باورهای هنجاری	۶	۰/۶۷۶
انگیزه‌ی اطاعت	۶	۰/۵۷۸
باورهای کنترلی	۱۱	۰/۷۵۳
قدرت باورهای کنترلی	۱۱	۰/۸۵۸
درک از سودمندی تعاون	۸	۰/۸۸۰
خودکارآمدی عمومی	۷	۰/۸۱۲
دانش تعاون	۹	۰/۹۶۱

سازه‌ی خودکارآمدی، تعداد ۷ گویه (از جمله توانایی حل مشکلات در صورت تلاش کافی، حفظ آرامش و خونسردی در برخورد با مشکلات، چاره‌اندیشی در صورت بروز مشکلات) و برای سنجش سودمندی تعاون از ۸ گویه (از جمله ارتقای سطح درآمد و تولید، قدرت رقابت محصولات، امکان محاسبه‌ی سود و زیان، بهبود کیفیت کار، برخورداری از حمایت همکاران و غیره) در قالب طیف لیکرت از کاملاً مخالفم=۱ تا کاملاً موافقم=۵ امتیاز استفاده گردید. دانش تعاون نیز با ۹ سؤال (از جمله آشنایی نسبت به اعضای هیأت مدیره و وظایف آن‌ها، اصول و ارزش‌های تعاون و کارکردهای تعاونی‌ها) در قالب طیف لیکرت پنج گزینه‌ای از خیلی کم تا خیلی زیاد مورد سنجش قرار گرفت.

قابل ذکر است که برای کاهش اشتباه نمونه‌گیری یعنی تفاوت بین مقدار پارامتر در جمعیت و مقدار آماره در نمونه (فرشادفر، ۱۳۷۹)، افزایش تعمیم‌پذیری و دستیابی به برآوردی دقیق‌تر، ۲۵ درصد به حجم نمونه افزوده شد و در مجموع ۵۰۰ پرسشنامه توزیع گردید و از این میان، ۴۸۶ پرسشنامه برای تحلیل، مناسب تشخیص داده شد. جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزارهای SPSS/17 و AMOS/20 استفاده گردید. به منظور بررسی تناسب و سازگاری داده‌ها با مدل‌های مورد بررسی از معمول‌ترین شاخص‌های برازش یعنی کای‌دو یا مربع کای (χ^2)،

جهت سنجش رفتار و قصد رفتاری، از طیف لیکرت شش گزینه‌ای (از هیچ=۰ تا خیلی زیاد=۵ امتیاز) استفاده شد. همچنین، از مجموع حاصلضرب هر باور رفتاری در ارزشیابی نتیجه‌ی آن باور رفتاری، نگرش پاسخگویان بدست آمد. باورهای رفتاری نمونه‌های مورد پژوهش در مورد تعاون (از جمله کاهش هزینه‌ها، لذت‌بخشی کار تعاونی، امکان دستیابی به بازارهای بزرگتر، پرورش روحیه‌ی نظم و انضباط در زندگی، افزایش احساس مسئولیت و غیره) در قالب طیف لیکرت (از کاملاً مخالفم=۱ تا کاملاً موافقم=۵ امتیاز) سنجیده شد. از طرفی، از مجموع حاصلضرب باورهای هنجاری نمونه‌های مورد پژوهش در انگیزه‌ی اطاعت آنان از افراد و شخصیت‌های معتبر و تأثیرگذار جهت انجام فعالیت‌های اجتماعی- اقتصادی (از جمله اعضای خانواده، دوستان و همکاران)، هنجارهای ذهنی پاسخگویان بدست آمد. در همین راستا، سازه‌ی کنترل رفتاری محسوس از مجموع حاصلضرب باورهای کنترلی فرد (ادراک فرد از مهارت‌ها، توانایی‌ها، منابع، محدودیت‌ها و یا تهدیدها و فرصت‌هایی از جمله سرمایه‌ی مالی، روابط اجتماعی، دانش و تدبیر، قوانین و دستورالعمل‌های اداری، آداب و رسوم و عرف جامعه و غیره جهت انجام فعالیت‌های اجتماعی و اقتصادی به شکل تعاونی) در میزان اهمیت و قدرت هر کدام از این عوامل در قالب طیف لیکرت بدست آمد. به منظور سنجش

پاسخگویان (۳/۳ درصد) بی‌سواد بوده و ۱۶۱ نفر معادل ۳۳/۱ درصد دارای تحصیلات بالاتر از کاردانی می‌باشند. وضعیت شغلی پاسخگویان نشان می‌دهد که ۱۵۵ نفر از پاسخگویان بیکار بوده (۳۱/۹ درصد) و مابقی در بخش‌های دولتی (۱۱۶ نفر معادل ۲۳/۹ درصد)، تعاونی (۴۱ نفر معادل ۸/۴ درصد) و خصوصی (۱۷۴ نفر معادل ۳۵/۸ درصد) مشغول به کار می‌باشند.

۲- توصیف سازه‌های مورد مطالعه

یافته‌های حاصل از تحلیل توصیفی رفتار پاسخگویان در مورد تعاون و کار گروهی بیانگر این است که میانگین رفتار پاسخگویان، ۱/۴۱ با انحراف معیار ۱/۴۰ بوده است که در سطح پایینی قرار دارد. همچنین، میانگین قصد رفتاری نمونه‌های مورد پژوهش، ۲/۹۷ با انحراف معیار ۱/۵۵ بوده است (جدول ۳). از سوی دیگر، میانگین سازه‌های نگرش نسبت به تعاون و هنجار ذهنی (حاصلضرب باور هنجاری در انگیزه‌ی اطاعت)، به ترتیب ۱۵/۷۸ و ۹/۷۸ بوده است. همانگونه که در جدول ۳ ملاحظه می‌شود میانگین کنترل رفتاری محسوس (حاصلضرب باور کنترلی در میزان اهمیت و قدرت محسوس عوامل کنترل کننده‌ی رفتار) ۱۲/۴۷ بدست آمده است که در سطح متوسط قرار دارد. افزون بر این، میانگین خودکارآمدی عمومی، سودمندی درک شده و دانش پاسخگویان در مورد تعاون، به ترتیب ۳/۶۵، ۳/۶۱ و ۲/۵۰ بوده است.

شاخص نیکویی برازش (Goodness of Fit Index)، شاخص تعدیل شده‌ی نیکویی برازش (Adjusted Goodness of Fit Index)، شاخص مقایسه‌ای یا تطبیقی برازش (Comparative Fit Index) و شاخص برازش نرمال (Normed Fit Index) و جذر برآورد واریانس خطای تقریب (Root Mean Square Error of Approximation) استفاده شده است. آيو و همکاران (Au et al., 2003) بر این باورند که برای ارزیابی برازش مدل، می‌بایست مقدار کای دو، کوچک و غیر معنی‌دار باشد. محدوده‌ی پیشنهاد شده و مورد قبول شاخص‌های برازش در جدول ۲ آورده شده است.

یافته‌ها و بحث

۱- ویژگی‌های فردی نمونه‌های مورد پژوهش

یافته‌های حاصل از تحلیل توصیفی ویژگی‌های فردی آزمودنی‌ها حکایت از آن دارد که میانگین سنی پاسخگویان در حدود ۳۱ سال با انحراف معیار ۱۰/۴۷ سال بوده است. در مجموع، ۲۸ درصد از پاسخگویان، زن بوده و ۷۲ درصد (۳۵۰ نفر) مرد بوده‌اند. همچنین ۱۹۲ نفر (۳۹/۵ درصد) از افراد مورد مطالعه مجرد و مابقی (۶۰/۵ درصد) متأهل بوده‌اند. در میان نمونه‌های مورد پژوهش، ۲۲۵ نفر (۴۶/۳ درصد) ساکن شهر بوده و مابقی (۲۶۱ نفر)، در مناطق روستایی سکونت دارند. میانگین سطح تحصیلات پاسخگویان، ۱۲/۶ کلاس با انحراف معیار ۴/۰۷ کلاس بوده است. افزون بر این، ۱۶ نفر از

جدول ۲- شاخص‌های برازش داده-مدل

شاخص‌ها	مقادیر قابل قبول
کای دو تقسیم بر درجه‌ی آزادی (χ^2/df)	≤ 3
شاخص نیکویی برازش (GFI)	≥ 0.9
شاخص تعدیل شده‌ی برازش (AGFI)	≥ 0.9
شاخص تطبیقی یا مقایسه‌ای برازش (CFI)	≥ 0.9
شاخص برازش نرمال (NFI)	≥ 0.9
جذر برآورد واریانس خطای تقریب (RMSEA)	≤ 0.1

منبع: (Gefen et al., 2000)

جدول ۳- توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب سازه‌های مورد بررسی

سازه	فراوانی	کمینه	بیشینه	میانگین*	انحراف معیار
رفتار	۴۸۳	۰	۵	۱/۴۱	۱/۴۰
قصد رفتاری	۴۸۴	۰	۵	۲/۹۷	۱/۵۵
نگرش	۴۸۵	۱	۲۵	۱۵/۷۸	۴/۱۶
هنجار ذهنی	۴۸۰	۱/۵۰	۲۰/۸۳	۹/۷۸	۳/۹۲
کنترل رفتاری محسوس	۴۸۶	۴/۲۷	۲۱/۳۶	۱۲/۴۷	۳/۱۶
خودکارآمدی عمومی	۴۸۶	۱/۸۶	۵	۳/۶۵	۰/۶۷
سودمندی درک شده	۴۸۶	۱	۵	۳/۶۱	۰/۷۱
دانش تعاون	۴۸۶	۱	۵	۲/۵۰	۱/۰۸

* دامنه‌ی میانگین رفتار و قصد رفتاری، از ۰ تا ۵ و دامنه‌ی میانگین نگرش، هنجار ذهنی و کنترل رفتاری محسوس از ۱ تا ۲۵ و دامنه‌ی میانگین خودکارآمدی عمومی، سودمندی درک شده و دانش تعاون از ۱ تا ۵ می‌باشد.

۳- بررسی رابطه‌ی بین سازه‌های مورد مطالعه

جهت بررسی رابطه‌ی بین سازه‌های مورد مطالعه، از آزمون همبستگی پیرسون استفاده شده است. بررسی ضریب همبستگی پیرسون (جدول ۴) نشان می‌دهد که ارتباط رفتار با همه‌ی سازه‌های مورد مطالعه، به استثنای سودمندی درک شده ($r=0/077$ و $p=0/089$)، مثبت و در سطح ۱ درصد معنی‌دار می‌باشد. این در حالی است که

همبستگی قصد رفتاری با تمامی سازه‌های مورد سنجش، از لحاظ آماری معنی‌دار بوده است. افزون بر این، نگرش نسبت به تعاون با تمامی سازه‌ها همبستگی مثبت و معنی‌داری داشته است. در میان این سازه‌ها، سودمندی درک شده دارای بالاترین همبستگی با میزان نگرش نسبت به تعاون بوده است ($r=0/526$ و $p=0/000$).

جدول ۴- ماتریس همبستگی سازه‌های مورد بررسی

سازه‌ها	رفتار	قصد رفتاری	نگرش	هنجار ذهنی	کنترل رفتاری محسوس	خودکارآمدی عمومی	سودمندی درک شده	دانش تعاون
رفتار	۱	۰/۲۵۴**	۰/۱۲۲**	۰/۲۲۳**	۰/۲۱۶**	۰/۱۵۴**	۰/۰۷۷	۰/۴۱۹**
قصد رفتاری	-	۱	۰/۴۸۸**	۰/۳۵۳**	۰/۳۷۹**	۰/۲۴۰**	۰/۴۴۸**	۰/۲۲۱**
نگرش	-	-	۱	۰/۳۰۰**	۰/۴۹۵**	۰/۳۰۱**	۰/۵۲۶**	۰/۰۹۶*
هنجار ذهنی	-	-	-	۱	۰/۴۱۷**	۰/۳۶۳**	۰/۵۰۹**	۰/۳۲۲**
کنترل رفتاری محسوس	-	-	-	-	۱	۰/۴۲۸**	۰/۵۷۱**	۰/۳۱۲**
خودکارآمدی عمومی	-	-	-	-	-	۱	۰/۴۳۶**	۰/۲۳۰**
سودمندی درک شده	-	-	-	-	-	-	۱	۰/۱۲۰**
دانش تعاون	-	-	-	-	-	-	-	۱

** همبستگی در سطح ۱ درصد معنی‌دار می‌باشد ($P \leq 0.01$).

* همبستگی در سطح ۵ درصد معنی‌دار می‌باشد ($P \leq 0.05$).

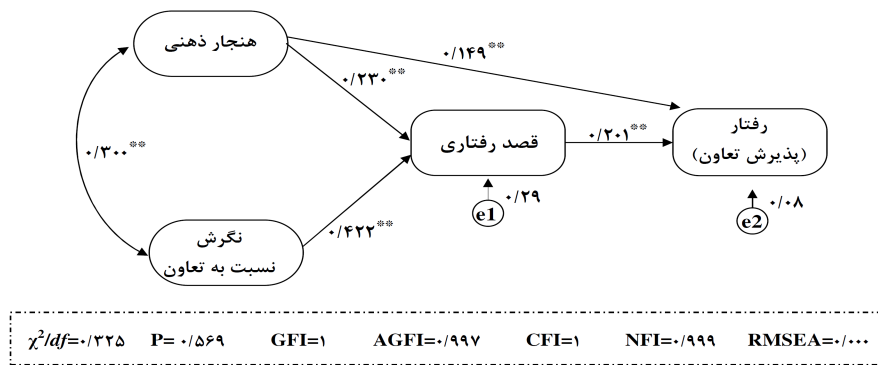
یافت. نتایج تحلیل مسیر نظریه‌ی عمل منطقی تعدیل شده و مقادیر شاخص‌های برازش مدل در نگاره‌ی ۵ نشان داده شده است. همانگونه که در این نگاره ملاحظه می‌گردد، مقادیر کای دو ($\chi^2 = 0/325$)، درجه‌ی آزادی ($df=1$) و سطح معنی‌داری ($P=0/569$) نشانگر سازگاری مناسب داده-مدل می‌باشد و نسبت کای دو به درجه‌ی آزادی (χ^2/df) پایین‌تر از ۳ می‌باشد. همچنین، مقادیر GFI، AGFI، CFI و NFI بالاتر از ۰/۹ و مقدار RMSEA کمتر از ۰/۱ برآورد شده است. به عبارت دیگر، کلیه‌ی مقادیر شاخص‌های برازش نشانگر سازگاری و همخوانی بسیار خوب داده-مدل می‌باشد. تفکیک اثرات علی مستقیم متغیر(های) مستقل بر رفتار پذیرش تعاون (مطابق با نگاره‌ی ۵ و جدول ۵) حاکی از آن است که متغیر قصد رفتاری دارای تأثیر مستقیم مثبت و معنی‌دار ($\beta = 0/201$ و $p = 0/000$) بر انجام رفتار مورد نظر می‌باشد. به عبارت دیگر، متغیر قصد رفتاری، پیش‌بینی‌کننده‌ی معنی‌داری برای متغیر درونی (درونزا) رفتار پذیرش تعاون می‌باشد. افزون بر این، با اطمینان ۹۹ درصد می‌توان بیان کرد که اثر مستقیم متغیر هنجار ذهنی بر متغیر رفتار از لحاظ آماری معنی‌دار بوده ($\beta = 0/149$ و $p = 0/001$) که بیانگر تأثیر مثبت فشارهای اجتماعی بر پاسخگویان جهت پذیرش تعاون است. همچنین، تأثیر غیر مستقیم نگرش و هنجار ذهنی نمونه‌های مورد پژوهش بر رفتار پذیرش تعاون، به ترتیب معادل ۰/۰۸۵ و ۰/۰۴۶ می‌باشد. از سوی دیگر، متغیرهای نگرش نسبت به تعاون و هنجار ذهنی دارای تأثیر مستقیم مثبت و معنی‌دار بر قصد رفتاری می‌باشند. این تأثیر در مورد نگرش نسبت به تعاون بیشتر از هنجار ذهنی بوده است. نتیجه‌ی پژوهش کلارک ریچاردسون (Clark- Richardson, 2003) نیز نشان داد که نگرش قوی‌ترین پیش‌بینی‌کننده‌ی قصد رفتاری بوده و پس از آن سازه‌ی هنجار ذهنی قرار می‌گیرد. این در حالی است که یافته‌ی پژوهش الکساندریس و همکاران (Alexandris et al., 2007) حاکی از این بوده که مؤلفه‌ی هنجار ذهنی، هیچ رابطه‌ی معنی‌داری با قصد رفتاری نداشته است.

۴- تحلیل مسیر سازه‌های مؤثر بر رفتار، قصد رفتاری و نگرش نسبت به تعاون (واکاوی علی)

تحلیل مسیر از جمله تکنیک‌های چند متغیره می‌باشد که علاوه بر بررسی اثرات مستقیم متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته، اثرات غیر مستقیم این متغیرها را نیز مدنظر قرار می‌دهد و روابط بین متغیرها را مطابق با واقعیت‌های موجود، در تحلیل وارد می‌کند. در این فن، نمودار تصویری (دیگرام مسیر)، بیانگر روابط و اثرات مستقیم و غیر مستقیم هر متغیر بر متغیر دیگر است (کلانتری، ۱۳۹۱). در ادامه به بررسی این روش تحلیل آماری و برآورد کمی روابط علی میان متغیرها مطابق با نظریه‌ی عمل منطقی، رفتار برنامه‌ریزی شده و الگوی پیشنهادی پژوهش حاضر پرداخته شده است. برای تعیین ضرایب مسیر و محاسبه‌ی اثرات مستقیم و غیر مستقیم متغیرها با استفاده از تحلیل رگرسیون، ابتدا باید بر اساس نمودار ترسیمی، مسیرها را از هم تفکیک کرد. تفکیک مسیر بر اساس مبدأ فلش‌ها که بیانگر متغیر مستقل و انتهای فلش‌ها که نشان‌دهنده‌ی متغیر وابسته می‌باشد، انجام می‌گیرد. در طی این فرآیند، ضرایب بتا (که بیانگر اثرات مستقیم متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته است) بدست می‌آید.

- واکاوی علی نظریه‌ی عمل منطقی

به منظور واکاوی علی نظریه‌ی عمل منطقی، با استفاده از نرم‌افزار ایموس، تحلیل مسیر (مدل‌یابی معادلات ساختاری) انجام گرفت. نتایج تحلیل مسیر حاکی از معنی‌داری آزمون کای دو بود ($P=0/005$ ؛ $df=2$) و $\chi^2 = 10/533$ که نشان‌دهنده‌ی برازش نامناسب داده‌ها با مدل اولیه‌ی مورد بررسی می‌باشد. از این رو، به منظور تعیین مدلی که دارای برازش مناسب‌تری با داده‌ها باشد، تغییراتی در مسیرهای نظریه‌ی عمل منطقی داده شد. در نهایت رابطه‌ی علی هنجار ذهنی و رفتار پذیرش تعاون به نظریه‌ی عمل منطقی افزوده شد. به عبارت دیگر، در نتیجه‌ی برقراری پیوند علی بین هنجار ذهنی و رفتار پذیرش تعاون، مدل اولیه‌ی نظریه‌ی عمل منطقی تعدیل و اصلاح گردید و برازش داده‌ها به طور قابل قبولی بهبود

** معنی دار در سطح ۱ درصد

نگاره ۵- نمودار تحلیل مسیر نظریه‌ی تعدیل شده‌ی عمل منطقی

یک رفتار تأثیر داشته باشد و این تأثیر از رفتاری به رفتار دیگر و از یک شخص به شخص دیگر متفاوت است.

- واکاوی علی نظریه‌ی رفتار برنامه‌ریزی شده

نتایج تحلیل مسیر نظریه‌ی رفتار برنامه‌ریزی شده با استفاده از نرم‌افزار ایموس، حاکی از برآزش ضعیف شاخص‌ها و معنی‌داری آزمون کای‌دو بود ($P=0/022$)؛ $df=2$ و $\chi^2=7/607$. از این رو، پس از تغییرات گوناگون در مسیرهای مدل اولیه‌ی نظریه‌ی رفتار برنامه‌ریزی شده، با برقراری پیوند علی بین هنجار ذهنی و رفتار پذیرش تعاون، مدل اولیه تعدیل گردید و برآزش داده‌ها به طور قابل قبولی بهبود یافت. نتایج تحلیل مسیر نظریه‌ی تعدیل شده‌ی رفتار برنامه‌ریزی شده و مقادیر شاخص‌های برآزش مدل در نگاره‌ی ۶ نشان داده شده است.

به نظر می‌رسد که نمونه‌های مورد پژوهش از لحاظ تصمیم‌گیری جهت پذیرش نظام تعاون، مستقل و خودمختار نبوده و تحت تأثیر فشارهای اجتماعی (از جمله دیدگاه خانواده، دوستان و جامعه) قرار دارند. اثرات علی کل استاندارد متغیرهای مستقل بر رفتار پذیرش تعاون (جدول ۵) نشان می‌دهد که متغیر قصد رفتاری دارای بیشترین اثر کل بر رفتار مورد نظر بوده و پس از آن، هنجار ذهنی قرار می‌گیرد. افزون بر این، سازه‌ی نگرش نسبت به تعاون دارای اثر کل معادل $0/085$ بر رفتار می‌باشد که این اثرگذاری به صورت غیر مستقیم (از طریق قصد رفتاری) بوده است. یافته‌ی پژوهش بیدل و رحمان (Beedel & Rehman, 2000) نشان می‌دهد که هنجار ذهنی ممکن است مستقل از نگرش، بر انجام یا عدم انجام

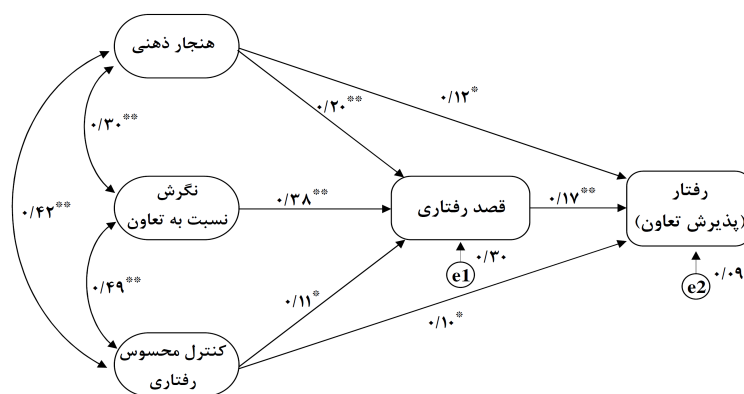
جدول ۵- تجزیه‌ی اثرات مستقیم، غیر مستقیم و کل متغیرها در نظریه‌ی تعدیل شده‌ی عمل منطقی

اثرات استاندارد	متغیر(های) وابسته	قصد رفتاری	نگرش نسبت به تعاون	هنجار ذهنی
اثرات مستقیم	رفتار	0/201	0/000	0/149
	قصد رفتاری	0/000	0/422	0/230
اثرات غیر مستقیم	رفتار	0/000	0/085	0/046
	قصد رفتاری	0/000	0/000	0/000
اثرات کل	رفتار	0/201	0/085	0/196
	قصد رفتاری	0/000	0/422	0/230

است. ون دن پات (Van den Putte, 1993) نیز با مرور ۱۱۳ پژوهش، رابطه‌ی نسبتاً قوی کنترل رفتاری محسوس بر قصد رفتاری را مورد تأیید قرار داده است. همچنین، تأثیر غیر مستقیم نگرش و هنجار ذهنی نمونه‌های مورد پژوهش بر رفتار پذیرش تعاون، به ترتیب معادل ۰/۰۶۵ و ۰/۰۳۴ می‌باشد. افزون بر این، متغیرهای نگرش نسبت به تعاون، هنجار ذهنی و کنترل رفتاری محسوس دارای تأثیر مستقیم مثبت و معنی‌دار بر قصد رفتاری می‌باشند. به بیانی دیگر، هرچه نگرش نمونه‌های مورد پژوهش نسبت به تعاون مساعدتر بوده و یا فشارهای اجتماعی قوی‌تری جهت پذیرش تعاون را تجربه کرده باشند، و یا اینکه ادراک فرد در مورد برخورداری از منابع مورد نیاز، قابلیت‌های ضروری و حس کنترل بر انجام موفقیت‌آمیز رفتار مورد نظر بالاتر باشد، میزان قصد و تمایل پذیرش نظام تعاون در آن‌ها بیشتر خواهد بود.

اثرات علی کل استاندارد متغیرهای مستقل بر رفتار پذیرش تعاون (جدول ۶) نشان می‌دهد که متغیر قصد رفتاری دارای بیشترین اثر کل بر رفتار مورد نظر بوده و پس از آن، به ترتیب هنجار ذهنی، کنترل رفتاری محسوس و نگرش نسبت به تعاون قرار می‌گیرند.

همانگونه که در این نگاره ملاحظه می‌گردد، مقادیر شاخص‌های برازش، نشانگر سازگاری مناسب داده-مدل می‌باشد (مقادیر GFI, AGFI, CFI و NFI بالاتر از ۰/۹ و مقدار RMSEA کمتر از ۰/۱ و نسبت کای دو به درجه‌ی آزادی کمتر از ۳ می‌باشد). تفکیک اثرات علی مستقیم متغیر(های) مستقل بر رفتار پذیرش تعاون (مطابق با نگاره‌ی ۶ و جدول ۶) نشان می‌دهد که متغیر قصد رفتاری دارای تأثیر مستقیم مثبت و معنی‌دار ($\beta = 0/174$ و $p = 0/000$) بر انجام رفتار مورد نظر بوده و می‌تواند پیش‌بینی‌کننده‌ی معنی‌داری برای متغیر درونی رفتار پذیرش تعاون باشد. این در حالی است که متغیرهای هنجار ذهنی و کنترل رفتاری محسوس نیز تأثیر مستقیم و معنی‌داری در سطح ۵ درصد بر رفتار مورد نظر دارند. آیزن (Ajzen, 1988) و ایگلی و چایکن (Eagly & Chaiken, 1993) نیز عنوان داشته‌اند که کنترل رفتاری محسوس نه تنها پیش‌بینی‌کننده‌ی قصد رفتاری خواهد بود بلکه این سازه، ارتباط مستقیمی با پیش‌بینی رفتار نیز دارد. تأثیر غیر مستقیم کنترل رفتاری محسوس نمونه‌های مورد پژوهش بر رفتار پذیرش تعاون، معادل ۰/۰۲۰ می‌باشد. افزون بر این، تأثیر مستقیم کنترل رفتاری محسوس بر قصد رفتاری نیز از لحاظ آماری معنی‌دار بوده

$\chi^2/df = 1/887$ P = 0/170 GFI = 0/998 AGFI = 0/977 CFI = 0/998 NFI = 0/996 RMSEA = 0/043

** معنی‌دار در سطح ۱ درصد؛ * معنی‌دار در سطح ۵ درصد

نگاره‌ی ۶- نمودار تحلیل مسیر نظریه‌ی تعدیل شده‌ی رفتار برنامه‌ریزی شده

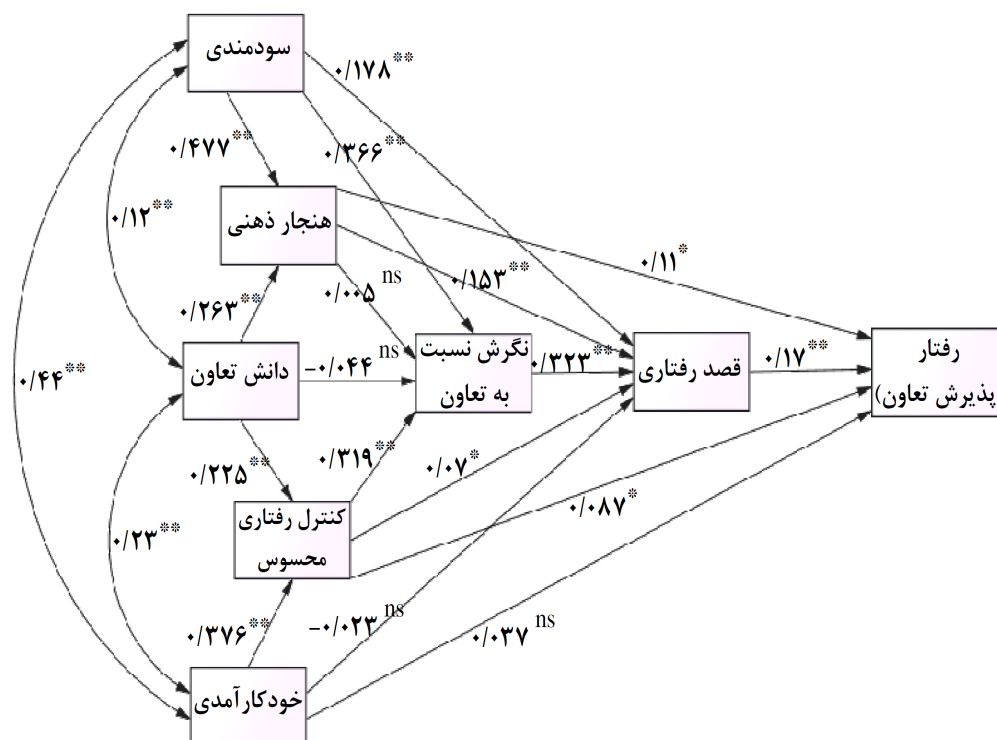
جدول ۶- تجزیه‌ی اثرات مستقیم، غیر مستقیم و کل متغیرها در نظریه‌ی تعدیل شده‌ی رفتار برنامه‌ریزی شده

اثرات استاندارد	متغیر(های) وابسته	قصد رفتاری	نگرش نسبت به تعاون	هنجار ذهنی	کنترل رفتاری محسوس
اثرات مستقیم	رفتار	۰/۱۷۴	۰/۰۰۰	۰/۱۱۷	۰/۰۹۹
	قصد رفتاری	۰/۰۰۰	۰/۳۷۵	۰/۱۹۶	۰/۱۱۵
اثرات غیر مستقیم	رفتار	۰/۰۰۰	۰/۰۶۵	۰/۰۳۴	۰/۰۲۰
	قصد رفتاری	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
اثرات کل	رفتار	۰/۱۷۴	۰/۰۶۵	۰/۱۵۲	۰/۱۱۹
	قصد رفتاری	۰/۰۰۰	۰/۳۷۵	۰/۱۹۶	۰/۱۱۵

– واکاوی علی‌الگوی پیشنهادی پژوهش حاضر

نتایج تحلیل مسیر الگوی پیشنهادی و مقادیر شاخص‌های برازش مدل در نگاره‌ی ۷ نشان داده شده است. همانگونه که در این نگاره ملاحظه می‌گردد، کلیه‌ی مقادیر شاخص‌های برازش در محدوده‌ی قابل قبول قرار دارد و سنجه‌های الگوی پیشنهادی به خوبی با داده‌های گردآوری شده برازش دارند. تفکیک اثرات علی مستقیم متغیر(های) مستقل بر رفتار پذیرش تعاون (مطابق با نگاره‌ی ۷ و جدول ۷) نشان می‌دهد که متغیر قصد رفتاری دارای تأثیر مستقیم مثبت و معنی‌دار در سطح ۱ درصد ($\beta=0/17$ و $p=0/000$) بر انجام رفتار مورد نظر می‌باشد. به عبارت دیگر، متغیر قصد رفتاری، پیش‌بینی کننده‌ی معنی‌داری برای متغیر درونی رفتار پذیرش تعاون می‌باشد. همچنین، با اطمینان ۹۵ درصد می‌توان بیان کرد که اثر مستقیم متغیرهای کنترل رفتاری محسوس ($\beta=0/087$ و $p=0/047$) و هنجار ذهنی ($\beta=0/11$ و $p=0/019$) بر متغیر رفتار از لحاظ آماری معنی‌دار بوده است. در مقابل، تأثیر مستقیم خودکارآمدی عمومی بر رفتار پذیرش تعاون از لحاظ آماری معنی‌دار نبوده است. این یافته با یافته‌های تری و اولری (Terry & O'Leary, 1995) مبنی بر معنی‌دار نبودن تأثیر خودکارآمدی بر رفتار همسو می‌باشد. کانر و آرمیتاژ (Conner & Armitage, 1998) نیز استدلال کرده‌اند که خودکارآمدی در پیش‌بینی رفتارهایی که به شدت به منابع درونی (از جمله مهارت‌های ارتباطی، عملکرد علمی و میزان تحصیلات فرد) وابسته‌اند، مناسب‌تر می‌باشد. افزون بر این، در میان متغیرهای

تأثیرگذار بر قصد رفتاری، اثر متغیرهای نگرش نسبت به تعاون، هنجار ذهنی، کنترل رفتاری محسوس و سودمندی درک شده، مثبت و معنی‌دار بوده است که به نوعی تأیید کننده‌ی نظریه‌ی رفتار برنامه‌ریزی شده (Ajzen, 1991) و الگوی پذیرش فناوری (Davis, 1989) می‌باشد. به بیانی دیگر، افرادی که دارای نگرش مساعدی نسبت به تعاون بوده، افرادی که تحت تأثیر فشارهای اجتماعی جهت پذیرش تعاون هستند، افرادی که به توانایی و قابلیت خود جهت انجام رفتار پذیرش تعاون اعتماد و اطمینان دارند و همچنین افرادی که سودمندی تعاون را ادراک و احساس نموده‌اند، تمایل بیشتری دارند که نظام تعاون را بپذیرند. تیلور و تاد (Taylor & Todd, 1995)، کیل و همکاران (Keil et al., 1995) و ماتیسون (Mathieson, 1991) نیز در مطالعات خود، تأثیر سودمندی بر نگرش را مورد تأیید قرار داده‌اند. بون‌یوئن و محمد ازری (Boon Yuen & Mohammad Azree, 2005) و لو و همکاران (Lu et al., 2009) نیز در پژوهش‌های خود، به این نتیجه رسیده‌اند که نگرش، کنترل رفتاری محسوس، هنجارهای ذهنی و نیز سودمندی درک شده، عوامل مهم تأثیرگذار بر قصد رفتاری می‌باشند. در مقابل، اثر مستقیم سازه‌ی خودکارآمدی بر قصد رفتاری معنی‌دار نبوده است ($\beta=-0/023$ و $p=0/617$). این یافته با یافته‌های تری و اولری (Terry & O'Leary, 1995) و بون‌یوئن و محمد ازری (Boon Yuen & Mohammad Azree, 2005) مبنی بر تأثیرگذاری مثبت و مستقیم خودکارآمدی بر قصد رفتاری مطابقت ندارد.

$$\chi^2/df=2/916 \quad P=0/056 \quad GFI=0/962 \quad AGFI=0/948 \quad CFI=0/960 \quad NFI=0/956 \quad RMSEA=0/064$$

ns غیر معنی‌دار؛ * معنی‌دار در سطح ۵ درصد؛ ** معنی‌دار در سطح ۱ درصد؛

نسبت به تعاون معنی‌دار نبوده ($\beta = -0/044$ و $p = 0/301$) اما این متغیر به صورت غیر مستقیم (از طریق اثر مستقیم و معنی‌دار بر کنترل رفتاری محسوس) بر نگرش تأثیرگذار بوده است. نتیجه‌ی پژوهش دیویدسون و همکاران (Davidson *et al.*, 1985) نیز نشان داد که میزان اطلاعات و دانش درباره‌ی یک موضوع، امکان و احتمال رابطه‌ی بین نگرش و رفتار را افزایش می‌دهد و این رابطه در رفتارهایی که تحت کنترل فرد می‌باشند و نیز رفتارهایی برای وی مهم‌تر می‌باشند، بزرگتر و شدت بیشتری دارد. شاه‌ولی و نوری‌پور (۱۳۸۶) نیز به اثر مستقیم شناخت افراد از یک موضوع (دانش و آگاهی) بر نگرش آنان نسبت به آن اشاره داشته‌اند.

اثرات علی کل استاندارد متغیرهای مستقل بر رفتار پذیرش تعاون (جدول ۷) نشان می‌دهد که متغیر قصد رفتاری دارای بیشترین اثر کل بر رفتار مورد نظر بوده و پس از آن، هنجار ذهنی با اثر کل ۰/۱۳۶ قرار می‌گیرد. این در حالی است که اثر کل متغیر دانش تعاون بر متغیر رفتار معادل ۰/۰۶۰ بوده است. در این راستا، نتایج حاصل از ضریب همبستگی بین دو متغیر دانش و رفتار (جدول ۴) نیز نشان می‌دهد که رابطه‌ی این دو متغیر معنی‌دار است ($r = 0/419$ و $p = 0/000$). بر مبنای این یافته، با افزایش دانش نمونه‌های مورد پژوهش از تعاون، پذیرش این نظام اقتصادی نیز در بین آنان بیشتر خواهد بود. همچنین، با وجودی که اثر مستقیم متغیر دانش بر نگرش

جدول ۷- تجزیه‌ی اثرات مستقیم، غیر مستقیم و کل متغیرها در الگوی پیشنهادی پژوهش

اثرات استاندارد	متغیر(های) وابسته	سودمندی	خودکارآمدی	دانش تعاون	کنترل رفتاری محسوس	هنجار ذهنی	نگرش به تعاون رفتاری	قصد رفتاری
	کنترل رفتاری	۰/۰۰۰	۰/۳۷۶	۰/۲۲۵	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
	هنجار ذهنی	۰/۴۷۷	۰/۰۰۰	۰/۲۶۳	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
اثرات مستقیم	نگرش به تعاون	۰/۳۶۶	۰/۰۰۰	-۰/۰۴۴	۰/۳۱۹	۰/۰۰۵	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
	قصد رفتاری	۰/۱۷۸	-۰/۰۲۳	۰/۰۰۰	۰/۰۷۰	۰/۱۵۳	۰/۳۲۳	۰/۰۰۰
	رفتار	۰/۰۰۰	۰/۰۳۷	۰/۰۰۰	۰/۰۸۷	۰/۱۱۰	۰/۰۰۰	۰/۱۷۰
	کنترل رفتاری	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
	هنجار ذهنی	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
اثرات غیر مستقیم	نگرش به تعاون	۰/۰۰۲	۰/۱۲۰	۰/۰۷۳	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
	قصد رفتاری	۰/۱۹۲	۰/۰۶۵	۰/۰۶۵	۰/۱۰۳	۰/۰۰۲	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
	رفتار	۰/۱۱۵	۰/۰۴۰	۰/۰۶۰	۰/۰۲۹	۰/۰۲۶	۰/۰۵۵	۰/۰۰۰
	کنترل رفتاری	۰/۰۰۰	۰/۳۷۶	۰/۲۲۵	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
	هنجار ذهنی	۰/۴۷۷	۰/۰۰۰	۰/۲۶۳	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
اثرات کل	نگرش به تعاون	۰/۳۶۹	۰/۱۲۰	۰/۰۲۹	۰/۳۱۹	۰/۰۰۵	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
	قصد رفتاری	۰/۳۷۰	۰/۰۴۲	۰/۰۶۵	۰/۱۷۳	۰/۱۵۵	۰/۳۲۳	۰/۰۰۰
	رفتار	۰/۱۱۵	۰/۰۷۷	۰/۰۶۰	۰/۱۱۶	۰/۱۳۶	۰/۰۵۵	۰/۱۷۰

Malkus, 2005; Tavousi *et al.*, 2009; Taylor & Todd, 1995; Armitage & Conner, 1999). به عبارت دیگر، ارزیابی نمونه‌های مورد پژوهش از آسانی یا دشواری انجام یک رفتار (تحت عنوان خودکارآمدی) بر ادراک آنان از میزان کنترل بر انجام آن رفتار (تحت عنوان کنترل رفتاری محسوس) اثر مستقیمی دارد.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

پژوهش حاضر به منظور بدست آوردن برآوردهای کمی روابط علی میان مجموعه‌ای از سازه‌های مؤثر بر رفتار پذیرش تعاون انجام گرفت. با افزودن سه سازه‌ی خودکارآمدی، سودمندی درک شده و دانش تعاون به نظریه‌ی رفتار برنامه‌ریزی شده، الگوی پیشنهادی تدوین گردید. نتایج برازندگی این الگو، نشان‌دهنده‌ی برازش مناسب این الگو و انطباق آن با واقعیت جامعه می‌باشد. رابطه‌ی علی مثبت و معنی‌دار قصد رفتاری و رفتار پذیرش تعاون در هر سه الگوی مورد بررسی، نشان می‌دهد که اگر

رحیمی و جوینی (۱۳۸۶)، نیز رابطه‌ی مثبت آموزش مرتبط با فعالیت‌های گروهی، آگاهی از منافع اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی با متغیر گرایش به فعالیت‌های تعاونی را مورد تأکید قرار داده‌اند. چنین نتیجه‌ای بر نقش سازنده‌ی سازمان‌های آموزشی و رسانه‌های گروهی در افزایش دانش و اطلاعات افراد در مورد بخش تعاونی در راستای کمک به پویایی اقتصاد کشور تأکید می‌نماید. علوی‌تبار (۱۳۷۹) نیز ضمن اشاره به تأثیر اطلاعات و آگاهی فرد بر قصد رفتاری، بیان داشته است که قصد رفتاری به تنهایی برای اقدام به رفتار مورد نظر (مشارکت) کافی نیست بلکه امکانات لازم، نظام قانونی و نهادی جامعه نیز از شروط ضروری برای مشارکت محسوب می‌شوند. افزون بر این، در میان سازه‌های مؤثر بر کنترل رفتاری محسوس، اثر مستقیم و معنی‌دار خودکارآمدی بیشتر از دانش بوده است. مرور پیشینه‌نگاشته‌ها نیز نشان می‌دهد که سازه‌ی خودکارآمدی می‌تواند پیش‌بینی‌کننده و زمینه‌ساز کنترل رفتاری محسوس باشد (Meinhold &

اقتصادی نسبت به دو بخش دیگر (دولتی و خصوصی)، می‌تواند جاذبه‌ی بیشتری را فراهم نموده و توسعه‌ی آن را موجب شود. با توجه به تأثیر دانش بر انجام رفتار و همبستگی مثبت و معنی‌دار این دو متغیر ($r = 0/419$)، می‌توان به نقش مهم و سازنده‌ی سازمان‌های آموزشی و رسانه‌های گروهی در انتقال و افزایش دانش و توانمندی‌های لازم برای ایجاد تغییرات مطلوب در مخاطبان و ارباب‌رجوع فعالیت‌ها و برنامه‌های تعاون در راستای کمک به پویایی و توسعه‌ی اقتصاد کشور، اجرای عدالت اجتماعی (استفاده‌ی شایسته‌ی همگان از دستاوردهای اقتصادی جامعه)، رهایی جامعه از تمرکز قدرت و توسعه‌ی روح همکاری و همیاری در میان آحاد مردم اشاره نمود. بر مبنای نتایج حاصله، پیشنهادهای زیر ارائه می‌گردد:

- رابطه‌ی معنی‌دار کنترل رفتاری محسوس و قصد رفتاری بیان می‌دارد که هر چه عوامل کنترل درونی (از قبیل مهارت‌ها و توانایی‌های فردی) و بیرونی (از جمله دسترسی به تسهیلات و اعتبارات و غیره) رفتار مورد نظر، از وضعیت بهتری برخوردار باشند، افراد برای پذیرش تعاون و کار گروهی مصمم‌تر خواهند بود. لذا، با دستور کار قرار گرفتن و استمرار حمایت فنی- مالی مناسب از بخش تعاونی از سوی برنامه‌ریزان، می‌توان بقای این نهادهای خودگردان مردمی را انتظار داشت. چراکه رفتارهای تقویت شده‌ی مداوم، در صورت قطع تقویت‌کننده‌ها، قابلیت فروکش‌پذیری سریعتری خواهند داشت. افزون بر این، هر چه فاصله‌ی زمانی بین قصد و رفتار طولانی‌تر شود، احتمال بیشتری وجود دارد که وقایع پیش‌بینی نشده، تغییراتی در قصدها ایجاد نمایند. از این‌رو، برنامه‌ریزی و تصمیم‌سازی در جهت پرکردن این شکاف زمانی، می‌تواند مسیر قصد- رفتار را هموار و تسهیل سازد.

- بسترسازی نامناسب اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و نهادی، باعث دوری مردم از تعاون شده و آنان را به نقطه‌ای که از این نظر شرایط مساعدتری دارد، متمایل خواهد نمود. از این‌رو، توجه به شرایط پایداری و پویایی این بخش از اقتصاد کشور و توانمندسازی آن در مسیر حفظ موجودیت مستقل خود و نیز توانمندسازی تعاونی‌ها

نمونه‌های مورد پژوهش واقعاً قصد داشته باشند که در یک موقعیت معین یا در مقابل یک موضوع معین، به شیوه‌ی خاصی عمل کند، رفتار آنان آن را نشان خواهد داد و به عبارتی نظام تعاون را می‌پذیرند، مگر اینکه از نظر اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، ساختاری و غیره امکان‌پذیر نباشد. همچنین، ضریب همبستگی بین قصد رفتاری و رفتار مورد نظر ($r = 0/254$) بیانگر وجود بازدارنده‌هایی برای دگرگون‌سازی و تغییر نیت رفتاری می‌باشد. چراکه در غیر این صورت، همبستگی بین قصد رفتاری و رفتار مورد نظر نزدیک به ۱ می‌بود. معنی‌دار بودن رابطه‌ی علی-هنجار ذهنی با قصد رفتاری در نظریه‌های عمل منطقی، رفتار برنامه‌ریزی شده و الگوی پیشنهادی در این پژوهش، نشان می‌دهد که هر چه هنجارهای ذهنی آزمودنی‌ها نسبت به نظام تعاون و کار گروهی بالاتر باشد، قصد آن‌ها برای پذیرش تعاون، قوی‌تر خواهد بود. در نظریه‌ی تعدیل شده‌ی عمل منطقی، به ازای هر واحد تغییر در سازه‌ی هنجار ذهنی، شاهد $0/230$ واحد تغییر در قصد رفتاری خواهیم بود که این مقدار در نظریه‌ی تعدیل شده‌ی رفتار برنامه‌ریزی شده و الگوی پیشنهادی، به ترتیب برابر با $0/196$ و $0/153$ می‌باشد. با توجه به تأثیرگذاری معنی‌دار کنترل رفتاری محسوس نمونه‌های مورد پژوهش بر رفتار مورد بررسی، می‌توان عنوان کرد که رفتار جستجوی شغل و کاریابی در یکی از بخش‌های سه‌گانه‌ی اقتصادی کشور و پذیرش نظام تعاون، به هر دو منابع درونی (از جمله مهارت‌های ارتباطی و اجتماعی، عملکرد علمی و میزان تحصیلات فرد) و بیرونی (از قبیل سرمایه و دارایی، تسهیلات و اعتبارات، زمان و فرصت‌ها) نیاز دارد. زمانی که این منابع درونی و بیرونی در دسترس فرد بوده و به عبارتی دیگر، کنترل رفتاری محسوس وی در سطح بالایی باشد، برنامه‌ریزی زمان، مکان و چگونگی انجام رفتار ممکن خواهد بود. رابطه‌ی معنی‌دار سودمندی درک شده با سازه‌های نگرش و قصد پذیرش تعاون نشان می‌دهد که هر چه فرد، ادراکات مثبتی نسبت به مفید بودن نظام تعاون داشته باشد، نگرش وی نسبت به تعاون مطلوب‌تر و برای پذیرش این نظام، مصمم‌تر می‌شود. بر این اساس، سودمندی تعاون به‌عنوان یکی از مزایای رقابتی این بخش

مشوق‌ها و انگیزه‌های مادی و معنوی مانند معافیت‌های مالیاتی، اعطای تسهیلات اعتباری کم بهره با دوره‌ی بازپرداخت طولانی، ساده‌سازی روند دریافت تسهیلات، آموزش و تدوین مقررات) در جهت توسعه‌ی کمی و کیفی تعاونی‌ها گام بردارند؛ چراکه بدون توجه به این موضوع، اصولاً گسترش تعاونی‌ها شکل نمی‌گیرد و یا صرفاً مصنوعی است و پایدار نخواهد بود.

- با توجه بیشتر دست‌اندرکاران به ارتقای سطح دانش و آگاه‌سازی افراد از تعاون و کارکردهای متنوع آن از طریق برپایی همایش‌های علمی و کارگاه‌های آموزشی و تقویت برنامه‌های مربوط به تعاون در رسانه‌های جمعی و نیز اهتمام بیشتر تعاونی‌ها به اصل آموزش، کارورزی و اطلاع‌رسانی (توانمندسازی مستمر و توسعه‌ی منابع انسانی)، می‌توان پذیرش و توسعه‌ی همه‌جانبه‌ی این نهادهای مردمی و استقبال و اقبال عمومی جهت فعالیت در بستر نظام تعاون را انتظار داشت. افزون بر این، از طریق گسترش آموزش‌های رسمی موضوعات تعاون به ویژه اصول و ارزش‌های تعاون در نظام آموزشی و سطوح مختلف تحصیلی، می‌توان در مسیر ترویج فرهنگ تعاون گام برداشت.

از لحاظ نرم‌افزاری (از جمله آموزش‌های لازم مهارتی در زمینه‌های تولید محصولات، ارائه‌ی کالاها و خدمات و غیره برای مدیران و اعضای تعاونی‌ها) و سخت‌افزاری (از جمله فراهم‌آوری و تأمین مواد اولیه‌ی تولید) در راستای افزایش حس کنترل اعضای تعاونی‌ها بر فرآیند برنامه‌ریزی فعالیت‌ها، بایستی توسط برنامه‌ریزان و نهادهای اصلی تصمیم‌گیر و اجرایی بخش مدنظر قرار گیرد.

- به نظر می‌رسد که نمونه‌های مورد پژوهش از لحاظ تصمیم‌گیری جهت پذیرش نظام تعاون، مستقل و خودمختار نبوده و تحت تأثیر فشارهای اجتماعی (از جمله دیدگاه خانواده و دوستان و جامعه) قرار داشته باشند، لذا توجه هرچه بیشتر جامعه به تعاون (فرهنگ‌سازی تعاون) می‌تواند افراد و توده‌های بیشتری از مردم را به سمت این بخش اقتصادی- اجتماعی سوق دهد. در این راستا، نقش رسانه‌های انبوهی و گروهی در شفاف و برجسته‌سازی کارکردها و مزایای تعاون غیر قابل انکار است.

- با توجه به ادراک پاسخگویان از سودمندی تعاون، مسئولان و برنامه‌ریزان می‌توانند با ایجاد بسترهای لازم جهت شکل‌گیری تعاونی‌ها و زمینه‌یابی و هدایت عملی برنامه‌های توسعه به سمت این بخش (از قبیل ارائه‌ی

منابع

- اداره کل تعاون استان کهگیلویه و بویراحمد. (۱۳۹۰). آمار تعاونی‌های استان در برنامه‌ی سوم و چهارم توسعه. منتشر نشده.
- ازکیا، م. (۱۳۶۹). جامعه‌شناسی توسعه و توسعه‌نیافتگی روستایی ایران. تهران: انتشارات اطلاعات.
- ازکیا، م. (۱۳۷۶). عوامل اجتماعی، اقتصادی و فنی مؤثر برای حفظ و یکپارچه‌سازی طرح‌های مرتعداری استان‌های فارس و کهگیلویه و بویراحمد. طرح پژوهشی مصوب سازمان جنگل‌ها و مراتع. منتشر نشده.
- انصاری، ا. (۱۳۷۵). مشارکت و نقش ارزش‌های فرهنگ روستایی در توسعه. نشریه‌ی علمی پژوهشی دانشکده‌ی ادبیات و علوم انسانی دانشگاه اصفهان، شماره ۸، ص. ۱۱-۱.
- رحیمی، ع. ا. و جوینی، ع. (۱۳۸۶). بررسی عوامل تأثیرگذار بر گرایش دانش آموزان به فعالیت‌های تعاونی در خراسان شمالی. تعاون، جلد ۱۸۹، شماره ۱۹۰، ص. ۶۳-۵۱.
- شاه‌ولی، م. و نوری‌پور، م. (۱۳۸۶). سازه‌های مؤثر بر نگرش دانشجویان کشاورزی کشور: راهکارهای هدایت داوطلبان به رشته‌های کشاورزی. مجله‌ی علوم ترویج و آموزش کشاورزی ایران، جلد، شماره ۱، ص. ۷۱-۵۵.
- شریف‌زاده، ا.، رضوی، س. م.، عربیون، ا. و غلامرضایی، س. (۱۳۸۷). تسهیل کارآفرینی جمعی به‌عنوان بنیان رفتاری برای پیدایش و توسعه‌ی تعاونی‌های کارآفرین. تعاون، شماره ۱۹۶، ص. ۶۸-۴۶.
- شعبانعلی فمی، ح.، خانی، ف.، چوپچیان، ش. و رستمی، ف. (۱۳۸۷). تحلیل عوامل اقتصادی مؤثر بر عملکرد تعاونی‌های زنان در ایران. پژوهش‌های جغرافیایی انسانی، شماره ۶۶، ص. ۱۳۱-۱۱۷.

- شکيبامقدم، م. (۱۳۸۵). مدیریت تعاونی‌ها. تهران: مؤسسه‌ی انتشاراتی میر.
- شهبازی، ا. (۱۳۷۵). توسعه و ترویج روستایی. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- صفری، ح.، آریان‌فر، خ. و ابراهیمی، ع. (۱۳۸۸). عوامل مؤثر بر موفقیت شرکت‌های تعاونی مصرف برتر. تعاون، جلد ۲۰، شماره ۲۱۲، ص. ۳۳-۵۱.
- طاهرخانی، م. و قرنی‌آرانی، ب. (۱۳۸۳). مطالعه عوامل مؤثر بر گرایش روستاییان به تشکیل تعاونی‌های روستایی، مطالعه‌ی موردی: دهستان قنات قم. تحقیقات جغرافیایی، شماره ۷۸، ص. ۸۱-۱۰۱.
- علوی‌تبار، ع. ر. (۱۳۷۹). مشارکت در اداره‌ی امور شهرها، بررسی الگوی مشارکت شهروندان در اداره‌ی امور شهرها (تجارب جهانی و ایران). تهران: انتشارات سازمان شهرداری‌های کشور.
- فرشادفر، ع. (۱۳۷۹). اصول و روش‌های آماری. کرمانشاه: انتشارات طاق بستان.
- فیض‌آبادی، ح.، بصیری، ع. و رجائی‌صدر، ز. (۱۳۸۸). بررسی و تحلیل ویژگی‌های تعاونی‌های برتر کشور. تعاون، جلد ۲۰، شماره ۲۰۴، ص. ۱۲۹-۱۴۵.
- کریمی، ف. و نوری‌پور، م. (۱۳۹۰). بررسی میزان موفقیت تعاونی‌های تولید روستایی و سازه‌های مؤثر بر آن (مورد مطالعه شهرستان بویراحمد). مقاله ارائه شده در همایش جهاد اقتصادی با محوریت کشاورزی و منابع طبیعی، یاسوج، ۲ الی ۳ اسفندماه ۱۳۹۰.
- کلانتری، خ. (۱۳۹۱). پردازش و تحلیل داده‌ها در تحقیقات اجتماعی-اقتصادی. تهران: انتشارات فرهنگ صبا.
- کلباسی اصفهانی، ع. ا. (۱۳۷۶). تحقیقی پیرامون نقش تعاونی‌ها در نظام اقتصاد جمهوری اسلامی ایران. تهران: انتشارات ثمر.
- کوهی، ک. (۱۳۸۸). راهکارهای ارتقای فرهنگ تعاون (مطالعه‌ی موردی استان آذربایجان شرقی). تعاون، جلد ۲۰، شماره ۲۰۲ و ۲۰۳، ص. ۱-۱۸.
- مرکز آمار ایران. (۱۳۸۵). سرشماری سراسری نفوس و مسکن. قابل دسترس در سایت: www.amar.org
- وزارت تعاون، معاونت طرح و برنامه. (۱۳۸۵). سند ملی توسعه‌ی بخش تعاونی اقتصاد جمهوری اسلامی ایران. ۲۵ صفحه.
- یعقوبی، ن. م. و شاکری، ر. (۱۳۸۷). مقایسه‌ی تحلیلی مدل‌های پذیرش فناوری با تأکید بر پذیرش بانکداری اینترنتی. فصلنامه‌ی علوم مدیریت ایران، جلد ۳، شماره ۱۱، ص. ۴۴-۲۱.
- Ajzen, I. (2002). Perceived behavioral control, self-efficacy, locus of control, and the theory of planned behavior. *Applied Social Psychology*, 32: 665-683.
- Ajzen, I. (1988). Attitudes, Personality, And Behaviour. Dorsey Press, Chicago.
- Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50(2): 179 – 211.
- Ajzen, I. and Madden, T. J. (1986). Prediction of goal-directed behavior: attitudes, intentions and perceived behavioral control. *Journal of Experimental Social Psychology*, 22: 453 – 474.
- Alexandris, K., Barkoukis, V. and Tsormpatzoudis, C. (2007). Does the theory of planned behavior elements mediate the relationship between perceived constraints and intention to participate in physical activities? A study among older individuals. *European Review Aging and Physical Activity*, 4: 39-48.
- Anderson, S. L., and Betz, N. E. (2001). Sources of social self-efficacy expectations: Their measurement and relation to career development. *Journal of Vocational Behavior*, 58: 98-117.
- Armitage, C., and Conner, M. (1999). Distinguishing perceptions of control from self-efficacy: predicting consumption of a low-fat diet using the theory of planned behavior. *Journal of Applied Social Psychology*, 29(1): 72-90.
- Au, L., Wright, N., and Botton, C. (2003). Using structural equation modeling approach (SEM) to examine leadership of heads of subject departments (HODs) as perceived by principals and

- vice- principals, heads of subject departments and teachers within school based management (SBM) secondary schools: some evidence from Hong Kong. *School Leadership and Management*, 23 (4):481-498.
- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: towards a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review*, 84(2): 191-215.
- Beedel, J., and Rehman, T. (2000). Using social-psychology models to understand farmers' conservation behaviour. *Journal of Rural Studies*, 16: 117-127.
- Biddle, S. J. H., and Nigg, C. R. (2000). Theories of exercise behavior. *International Journal of Sport Psychology*, 31: 290-304.
- Boon Yuen, N., and Mohammad Azree, R. (2005). A socio-behavioral study of home computer users' intention to practice security. *Journal of Applied Social Psychology*, 25(4): 234-247.
- Chen, M. F. (2007). Consumer attitudes and purchase intentions in relation to organic foods in Taiwan: Moderating effects of food-related personality traits. *Food Quality and Preference*, 18: 1008–1021.
- Clark- Richardson, A. A. (2003). The theory of planned behavior in predicting attendance at environmental horticulture extension programs. A thesis presented to the graduate school of the University of Florida in partial fulfillment of the requirements for the degree of master of science, University of Florida, USA.
- Conner, M., and Armitage, C. J. (1998). Extending the theory of planned behavior: A review and avenues for further research. *Journal of Applied Social Psychology*, 28: 1429 – 1464.
- Dakurah H. A., Goddard, E., and Osuteye, N. (2005). Attitudes Towards and Satisfaction with Cooperatives in Alberta. A Survey Analysis. Proceeding of an American Agricultural Economics Association Annual Meeting, Rhode Island, 24-27 July 2005.
- Davidson, A. R., Yantis, S., Norwood, M., and Montano, D. E. (1985). Amount of information about the attitude objective and attitude-behaviour consistency. *Journal of Personality and Social Psychology*, 49(5):1184-1198.
- Davis, F. D. (1989). Perceived usefulness, perceived ease of use, and user acceptance of information technology. *Management Information System Quarterly*, 13(3): 319-340.
- Eagly, A., and Chaiken, S. (1993). *The Psychology of Attitudes*. Harcourt Brace Jovanovich College Publishers.
- Fishbein, M., and Ajzen, I. (1975). *Belief, attitude, intention and behavior: An introduction to theory and research*. Addison-wesley. publishing company, USA.
- Gefen, D., Straub, D. W., and Bourdreau, M. (2000). Structural equation modeling and regression: Guideline for research practice. *Communications of Association for Information Systems*, 4(7):1-78.
- Kaiser, F. G. (2006). A moral extension of the theory of planned behavior: Norms and anticipated feelings of regret in conservationism. *Personality and Individual Differences*, 41: 71–81.
- Keil, M., Beranek, P. M., and Konsynski, B. R. (1995). Usefulness and ease of use: field study evidence regarding task considerations. *Decision Support Systems*, 13(1), 75–91.
- Lu, Y., Zhou, T., and Wang, B. (2009). Exploring Chinese users' acceptance of instant messaging using the theory of planned behavior, the technology acceptance model, and the flow theory. *Computers in Human Behavior*, 25: 29–39.
- Mak, A. S., and Tran, C. (2001). Big five personality and cultural relocation factors in Vietnamese Australian students' intercultural social self-efficacy. *International Journal of Intercultural Relations*, 25:181–201.
- Mathieson, K. (1991). Predicting user intentions: Comparing the technology acceptance model with the theory of planned behavior. *Information Systems Research*, 2(3): 173-191.
- Meinhold, J. L., and Malkus, A. J. (2005). Adolescent environmental behaviors: can knowledge, attitudes, and self-efficacy make a difference? *Environment and Behavior*, 37(4): 511-532.
- Melkote, S. R. (1998). *Communication for development in the third world*. Sage publication. New Delhi, Newbury Park, London.

- Orleans, C. T. (2000). Promoting the maintenance of health behavior change: Recommendations for the next generation of research and practice. *Health Psychology*, 19: 76-83.
- Ozer, G., and Yilmaz, E. (2011). Comparison of the theory of reasoned action and the theory of planned behavior: An application on accountants' information technology usage. *African Journal of Business Management*, 5(1):50-58.
- Patten, L. M. (2000). Proposing empirical research: A guide to the fundamentals (second edition). Pyrczak publishing, Los Angeles, USA.
- Peterson, T.O., and R.B. Arnn. (2005). Self-efficacy: the foundation of human performance. *Performance Improvement Quarterly*, 18(2): 5-18.
- Shannon, J., Kirkley, B., Ammerman, A., Keyserling, T., Kelsey, K., DeVellis, R., and Simpson, R. J. (1997). Self-efficacy as a predictor dietary change in a low-socioeconomic-status southern adult population. *Health Education Behavior*, 24(3): 357-368.
- Taleb, M., Firouzabadi, S. A., and Hosseini, S. R. (2011). Factors influencing attitude among the villagers' to participate in rural cooperatives: A case study of rural cooperatives of Koushk Hezar Beyza village, Fars, Iran. *European Journal of Social Sciences*, 21(3): 427- 435.
- Tavousi, M., Hidarnia, A. R., Montazeri, A., Hajizadeh, E., Ghofranipour, F., and Taremain, F. (2009). Are perceived behavioral control and self-efficacy distinct constructs? *European Scientific Research*, 30(1): 146-152.
- Taylor, S., and Todd, P. (1995). Understanding information technology usage: A test of competing models. *Information systems research*, 6(2), 144-176.
- Terry, D. J., and O'Leary, J. E. (1995). The theory of planned behaviour: The effects of perceived behavioral control and self-efficacy. *British Journal of Social Psychology*, 34: 199 – 220.
- Van den Putte, B. (1993). On the theory of reasoned action, unpublished dissertation, University of Amsterdam, the Netherlands.

Factors Influencing the Adoption of Cooperation and Team Work In Boyer-Ahmad County: An Extending Model Of Theory Of Reasoned Action (TRA) And Theory Of Planned Behavior (TPB)

M. Nouri, and M. Nooripoor^{1*}

(Received: Nov, 8. 2013; Accepted: Apr, 26. 2014)

Abstract

Despite cooperatives are the highest manifestations of democracy, there are a few interests towards cooperation and team work in our country. Thus, investigating the reasons beyond this and the extent to which cooperation and team works are not welcomed by our people is really necessary. Study of factors influencing adoption of cooperation and team works, will help planners and policy makers to identify facilitators and barriers of cooperation and team works. So, a survey research method was used in this study to investigate factors influencing cooperation and team work based on a causal model. Data were collected using a pre designed questionnaire among a research sample consisted of 486 residents of Boyer-Ahmad County that were selected via stratified random sampling technique. After verifying validity and reliability of the questionnaire, the collect data were analyzed using path analysis. The findings showed that there is a causal and statistically significant relationship between predictor factors i.e. attitude towards cooperation, subjective norms, perceived behavioral control and usefulness in one hand and adoption intention as response variables in the other hand. Furthermore, to ensure the accuracy of the models, the fit nesses of them were tested by AMOS software. Findings of this stage showed that the proposed model adequately fits collected data and also the model fits with research population's real situation.

Keywords: Cooperation, Attitude, Subjective Norm, Perceived Behavioral Control, Self-Efficacy, Usefulness, Boyer-Ahmad.

1- Former M.Sc. student and Assistant Professor, Dept. of Rural Development Management, College of Agriculture, Yasouj University, Yasouj, Iran, Respectively.

* -Corresponding Author, E-mail: mnooripoor@yu.ac.ir.